Эхэ-hайхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД УНЭН

1921 оной декабриин 21-hээ гарана

Олонхитын-политическэ газетэ

1991 АПРЕЛЬ 6 СУББОТО

№ 70 (18693)

сэн 6 мүн.

КПСС-эй РЕСПУБЛИКАНСКА КОМИТЕДТЭ

Республиканска коронгой заседани байна. Республикын колхоз, тор Парт... хабарай тарилгын нууд гэ... бэлдэлгын горилга. 19.20— нууд тухай» КПСС-нууд (Бу... ултатгропромсоюй-дээрэ). Н. Н. Найда-болгоомж... ЭСР-эй ... Шэбэрэй районуудта/ хартаабхын үрэнөөр хангалга 30 процентhээ дээшэ бэшэ. Хориин, Захааминай районуудта трактороууд болон хүдөө ажахын техникэ заhабарилга тон муугаар ябуулагдажа байнаар.

Олохон ажахынуудта минеральна болон органическа үтэгжүүлгэнүүдые, гербицидүүдые хэрэглэхэ гэжэ ороло-доногүй. Байгша оной январь—март hаранудта наг шэбхэ, үнгэрэгшэ жэлэй энэ үеынхэтэй сасуулбал, хоёр дахин багаар эөөгдөөд байна. Эдэ ноолоор хүн зонние хангалгын шахардуу байдалда орожо байха үедэ ороohо таряа, хартаабха, овощ тарилгын талмайнуудые бага болгохо ябадалые бурууша-ажа байhанаа заседани дээрэ үгэ хэлэгшэд мэдүүлбэ.

Республикын 18 районой хартаабха болон овощ ургуулдаг 11-дэнь тарилгын талмайе хороохо гэжэ шиидэнхэй. Тарбагатайн районой ажахынууд хартаабха таридаг талмайгаа 475 гектараар, бэшүүрэй районой ажахынууд—216 ба 9 гектараар, Кабанскын —130 ба 9 гектараар, Хяагтын район хартаабхын талмайе 230 гектараар, Загарайн район овощ тариха талмайгаа 73 гектараар бага болгохые хараална.

Гэхэтэй хамта ороohо таряа болон хартаабхын ургаса дээшэлүүлэх талаар ямаршье тодорхой хэмжээнүүд хараалагданагүй.

1991 ондо колхоз болон совхозуудай ороohо, хартаабха, овощ худалдаха хэлсээнүүдэй гүрэнэй захилнуудhаа доогуур байхаар хараалагдаhаниинь ойлгодосогүй, яашье таарахагүй ябадал болоно. Мухар-Шэбэрэй, Зэдын, Түнхэнэй, Тарбагатайн районуудай ажахынууд байгша оной мартын 20 болотор ороohо тушааха тухай хэлсээ баталаадүй байгаа.

Республикын «Агропромсоюз», Газарай реформын талаар комитет, районно Советүүдэй гүйсэдкомууд, колхоз болон совхозууд хүдөө ажахын продукци үйлэдбэрилгые дээшэлүүлхэ хүдэлмэри муугаар ябуулна, хүдөөгэй ажалшадай хэhэн ажалые урмашуулха, арендэ, кооперативууд болон тараашанай ажахые эмхидхэхэ, газар үгэхэ, огород тариха участогуудай хэмжээе нэмэхэ хэмжэнүүдые абанагүй.

Хүдөөгэй ажалшадай дунда, тэрэ тоодо механизаторнуудай, мелиораторнуудай, овощ ургуулагшадай, луговодуудай дунда ойлгууламжын хүдэлмэри муугаар ябуулагдана, тэдэндэ бүтэсэ ехэтэйгээр ажаллаха эрхэ байдал олгоногүй, материальна болон моральна урмашуулга үргэнөөр хэрэглэгдэнэгүй гэжэ КПСС-эй рескомой бюро КПСС-эй райкомуудта, партийна эхин организацинуудта, районуудай совет, профсоюзай, ажахын органууд-та, колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэдтэ зааба.

Улаан-Удын, республикын районуудай түбүүдэй хүн зониие хүдөө ажахын продукци үйлэдбэрилхэ, хэлсээнүүдэй үндэhөөр хартаабха ба овощ ургуулха хэрэгтэ хабаадуулна гээшэ шухала зорилго гэжэ тэмдэглэгдээ.

Партийн райкомуудта, Агропромсоюзай хүтэлбэрилэгшэд-коммунистнуудта, республикын Хүдөө ажахын ба эдээ хоолой министерствэдэ, «Бурятводмелиорация» нэгэдэлдэ, арадай депутадуудай районно Советүүдтэ, районуудай агропромышленна нэгэдэлнүүдтэ, колхоз, совхозуудта эдэ бүхы дутагдалнуудаа усадхахыень, хабарай тарилгые богони бол зор соо hайнаар үнгэргэхыень КПСС-эй рескомой бюро дурадхаба.

«Районойнгоо социально-экономическа хүгжэлтэдэ КПСС-эй Бэшүүрэй райкомой арадай депутадуудай Советүүдтэй харилсан ажалладаг тухай асуудал КПСС-эй рескомой бюрогой заседани дээрэ зүбшэн хэлсэгдээ.

Партийн райком, партийна эхин организацинуудаа арадай депутадуудай Советүүдтэй харилсан ажаллаха хэмжээнүүдые абажа, тэрэнь районой экономическа болон социально-соёлой хүгжэлтын асуудалнуудые шиидхэхэ хэрэгтэй hайнаар нүлөөлнэ гэжэ тэмдэглэгдэбэ. Арбан хоёрдохи табан жэлэй туршада хүдөө ажахын продукци, овощ болон промышленна продукци үйлэдбэрилгэ дээшэлээ. Бага hуурринуудые hэргээн хүгжөөхэ, hуурин, тосхонуудые болбосон түхэлтэй болгохо талаар нилээд ехэ юумэн хэгдээ. 16 Советүүдэй 9-дэнь партийна булэгүүд бии болгогдонхой. КПСС-эй райкомой бюро Бодонгуудай совхозой парткомой, арадай депутадуудай Шанагын сельскэ Советэй гүйсэдкомтой харилсан ажалладаг тухай асуудал хэржа үзэбэ.

СССР-эй болон РСФСР-эй референдумүүд район дотор эмхитэйгээр үнгэргэгдөө.

Гэхэтэй хамта энэ шухала хүдэлмэридэ дутагдалнуудые ушарhан байна гээд КПСС-эй райкомой нэгэдэхи секретарь А. Л. Ефимовтэ зааба. Партийна организацинуудай арадай депутадуудай Советүүдтэй ябуулдаг хүдэлмэрээ сашадаа улам hайжаруулхыень, партийна бүлэгүүд болон депутадууд-коммунистнуудай харюусалга ба үүргэ дээшэлүүлхыень, ажалшадай мүнөөдэрэй шухала асуудалнуудые зүбөөр шиидхэхыень КПСС-эй рескомой бюро дурадхаба.

КПСС-эй рескомой бюро «В. И. Ленинэй түрэhөөр 121 жэлэй ойтой дашарамдуулан, ябуулагдаха хүдэлмэриин гол шэглэлнүүд тухай» тогтоол баталан ababa.

Үзэл сурталай болон политическэ тэмсэлэй хурсадажа, коммунис хүдэлөөндэ эсэргүү ябуулгын үргэдэжэ байха үедэ Коммунис партиие, Совет гүрэниие байгуулагша В. И. Ленинэй хэрэгые мүудхааха, үүргыень доошолуулха hэдэлгэнүүдэй гаргагдажа байхада, орон доторнай арад зон Ленониие хамгаалха талаар оролдолго гаргана гээд тогтоол соо тэмдэглэгдэнэ. Ажалша коллективүүдhээ партийнабэшэ хүнүүдhээ, коммунистнуудhаа Октябриин революциин хубилалтануудые хамгаалха, ленинизмые аршалан хамгаалхын тула хүдэлөөе дэлгэрүүлхэ тухай бэшэгүүд КПСС-эй ЦК-да, партийна бусад комитедүүдтэ ороже байдаг.

Партийна комитедүүд болон партийна организацинууд энэ хүдэлөөе дэмжэхэ талаар нютаг нютагуудта хүдэлмэри ябуулха уялгатай.

Рескомой бюро болон КПСС-эй республиканска организациин хиналтын комиссиин президиум республиканска партийна организациин 1991 оной бюджедэй проект зүбшөөгөөд, 1991 оной апрелиин 13-да болохо КПСС-эй рескомой пленум дээрэ хаража үзэхыень дурадхаха гэhэн шиидхэбэри ababa.

Ажалшадай уласхоорондын hаналаа нэгэдэлгын үдэр — Майн 1-нэй hайндэртэй холбоотой, мүн В. И. Ленинэй түрэhөөр 121 жэлэй ойдо зорюулагдаhан коммунис субботник байгша оной апрелиин 20-до үнгэргэхэ тухай асуудалнууд рескомой бюрогой заседани дээрэ хаража үзэгдэбэ.

КПСС-эй рескомой бюро партийна болон кадрнуудай хүдэлмэридэ хабаатай бусадшье асуудалнуудые хаража үзэhэн байна.

СССР-эй Верховно Советэй сесси дээрэ

СССР-эй эрхэтэдэй үйлэдбэри эрхилэгын ниитэ үндэhэ hуури тухай союзна хуули баталан абтажа, гуримшуулагдадаг дэлгүүрэй харилсаанудта оролготой холбоотой үшөө нэгэ асуудал шиидхэгдэбэ гэжэ апрелиин 4-дэ ороной Верховно Советэй сесси дээрэ А. И. Лукьянов согсолбо. Тэрэ хэблэлдэ толилогдоhон саг hаа хойшо хүсэндөө ороохюм. Союзай хуулиин актнуудые шэнэ хуулитай зохилдуулха талаар дурадхалнуудые оруулха гээд түс документээр СССР-эй Министрнүүдэй кабинедтэ даалгагдана.

Гадна парламентаринууд «Хүдөө ажахыдахи байдал ба хабарай тарилгын хүдэлмэридэ бэлдэхэ талаар хойшолуулашагүй хэмжээнүүд тухай» тогтоол баталан абаhан байгаа.

(ТАСС).

РСФСР-эй АРАДАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ СЪЕЗД ДЭЭРЭ

Апрелиин 4-дэ РСФСР-эй Арадай депутадуудай съездын үглөөнэй заседани дээрэ РСФСР-эй политическэ ба социально-экономическа байдал, мүн кризисhээ гараха талаар хэмжэнүүд тухай тогтоолой баталан абтан сасуу, РСФСР-эй Верховно Советэй Түрүүлэгшэ Б. Н. Ельцин мэдүүлгэ хэhэн байгаа. «Республикын засагай дээдын зургааануудай этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдые шэнээр хубаарилха», хүшэр хүндэ байдалhаа РСФСР-эй гарахын тула хойшолуулашагүй, тэрэ тоодо онсо хэмжээнүүдые бэелүүлхэ шухала гэжэ тэрэ мэдүүлэ.

Удаань РСФСР-эй Верховно Советэй Түрүүлэгшэн орлогшо С. П. Горячева үгэ хэлэхдээ, Б. Н. Ельцин үшөө схэ этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдтэй болохоёо hанана, бидэниие мэхэлнэ, балмад гаша гаргана гэжэ тэрэниие шангаар шүүмжэлбэ.

Б. Н. Ельцинэй мэдүүлгэ тушаа тогтоолой проектээр шангга үгэ буляалдаан болобо. Кризиснэ байдалhаа общественые, гаргахын тулада хойшолуулашагүй, тэрэ тоодо онсо хэмжэнүүдые бэелүүлхыень РСФСР-эй Верховно Советэй Президиумдэ, мүн Верховно Советэй Түрүүлэгшэдэ даалгаха сhотой гээд тэрээн дыс шэнэ хуулитай зохилдуулха талаар дурадхалнуудые оруулха гээд түс документээр СССР-эй Министрнүүдэй кабинедтэ даалгагдана.

Гадна парламентаринууд «Хүдөө ажахыдахи байдал ба хабарай тарилгын хүдэлмэридэ бэлдэхэ талаар хойшолуулашагүй хэмжээнүүд тухай» тогтоол баталан абаhан байгаа.

(ТАСС).

РЕСПУБЛИКЫМНАЙ ахалай үдэр

ХАРТААБХЫН ҮРЭhЭ ХААНАhАА ОЛОХОБ?

РСФСР-эй ороидоол 8 область, хизаар 1990-91 онуудта хартаабхаар өөhэдыгөө гүйсэд хангаа юм. Сагай уларилhаа, мүн овощ хадагалжа шададагүй ушарhаа иимэ тулюур байдалда орогдоо бшуу. Тиимэhээ хилын саанахи гүрэнүүдhээ үрэhэнэй хартаабха худалдажа абахаар хэлсээнүүд баталагдана.

Буряадай республика энэ талаар мүн лэ ураг-шагүй байдалтай. Арба гаран мянган тонно үрэhэнэй хартаабха мүнөө дуталдана. Гэбэшье бусад область, хизаарнуудта орходоо, гадаадын харилсаа тогтоожо байнгүй, өөhэдын, дотоодын арга боломжонуудые хэрэглэжэ туршахаар хараалагданхай.

Агропромсоюзай таhагай ахамад агроном В. С. МИРОНОВ иигэжэ мэдээсэбэ:

— Хойто Кавказhаа, Грузиhаа хартаабха абаха гэхэдэмнай, дээгүүр сэн, үшөө модо эринэ. Нютагтаа аргыень яагаад олохоб? Ажахынууд хүн зондо ороohо үгэжэ, ороондонь хартаабха абаха аргатай. 1 центнер ороohоной түлөө 1 центнер хартаабха гэhэн гуримаар... Энээн тухай хөөрэлдөөн бүри нёдондоной сентябрь hараhаа эхилээ hэн. Тезд ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд иимэ андалдаа хэхээ яаранагүй. Юуб гэбэл, малдаа эдюулхэ ороohо таряагаа гамнана — энэ нэгэдэхээр, хөөрдөхөөр гэбэл, Агропромсоюз ондоо тээhээ худалдажа абаад, үрэhөөр хангаха аабза гэжэ найдана ха юм.

Тиимэhээ хартаабхагүй болоhон ажахынууд энээн тухай схэ хөөрэлдөө гарганагүй, нюун hагад байна ха. Хэды тиигээшье hаань, байдал өөрөө заhаршахагүй. Хартаабхынгаа үрэhэ олохол хэрэгтэй ха юм. Мүнөө дээрээ энээнэй тулада ямар арганнуудые хэрэглэжэ боломоор бэ гэhэн асуудал Буркоопсоюзай түлөөлэгшэдтэй хаража үзэхэмнай. Энэ талаар Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Совет тухай тогтоол баталан абтаха.

Ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд дээрэhээ шиидхэбэри хүлеэгээд лэ, hуда hулдаа hуухе ёhогүй. Дэлгүүрэй үедэ арга хургыень олохын тула оролдоогүйдэ, ерээдүйн ургасын түлөө колхоз, совхозуудай түлөөлэгшэдэй өөhэдынь hанаата болоогүйдэ, юун урагшатайгаар бүтэхэб?

Г. ДАШЕЕВА бэшэжэ ababa.

Хонидой түл абалга—харюусалгатай хаhа

ЗААТАГҮЙ БЭЕЛУҮЛХЭ

Сэлэнгын районой XX партсъездын нэрэмжэтэ колхоздо эхэ хонидой арба гаран отара тоологдодог. Энэ жэлдэ ажахын хонишод долоон мянга гаран хурьга абаха хараатай юм. Мүнөө үедэ зургаан мянга гаран хурьгад абтаад, бүрин бүтэн түлжүүлэгдэжэ байнхай. Залуу хонишон Рашид Фаатович Зайнуллинай хүтэлбэрилдэг коллективэй гэшүүд жэлhээ жэлдэ ажалай үндэр амжэлтануудые туйлана. Тус коллективтэ 800 эхэ хонид даалгагданхай юм. Эндэ эхэ хонин бүриhөө хурьга абтанхай. Тиигэжэ тэдэнэр ажахы соогоо эгээл түрүүлэн «зуутанай» тоодо оробо бшуу. Энэ түрүү коллективтэ Рашидай наhанайнь нүхэр Ольга, дүү хүбүүниинь Расих, залуу хонишод Буянто Будаев, Солбон Будажапов, Ханда Нохошкуева гэгшэд хүдэлдэг.

— Рашид Зайнуллин, тэрээнтэй хүдэлжэ ябаhан залуушуул оролдосотойгоор, Сэрхээр лэ хүдэлнэ,— гээд колхозэй түрүүлэгшын орлогшо А. З. Жимбиев хөөрэнэ.— Эндэhээ холохоно бэшэ Залаа нютагта гушаад жэлэй туршада хонишоноор хүдэлжэ ябаhан аба, эжыгээ дахажа Рашид Фаатович яhала дүй дүршэлтэй болоhон байха. Тиимэhээ жэл бүхэндэ амжалта туйладагынь ойлгосотой ааб даа. Тэрээнтэй суглаа хүдэлжэ ябаhан бүсадшье нүхэдынь малшадайл үхибүүд гүб даа.

Колхозой үнинэй хонишодой нэгэн Дмитрий Цыренович Жигжитовэй даадаг отара дээрэ 597 эхэ хонид тоологдодог. Тэрэнэйнь 550-ниинь хурьгалаад байна. Ахалагша хонишод Александр Романовай, Раиса Нохошкуевагай, Аркадий Погодиной, Алексей Гомбоевой хүтэлбэрилдэг коллективүүд муу бэшэ үрэ дүнгүудые туйлана. Залуу хонишон Б. Цыренов гэр бүлөөрөө томодхогдоhон отарада хүдэлдэг. Тэдэнэртэ 1115 эхэ хонид даалгагданхай. Мүнөө үедэ 700 гаран хурьгад абтаа юм. Хонидынь хурьгалжа байнхай.

— Ажахымнай хонишод зуун эхэ хонин бүриhөө 85 хурьга түлжүүлхэ зорилготой юм. Хараалhанаа бэелүүлхэл байха. Хүшэр хүндэ үе саг ерэнхэй. Малай тэжээл хоморшог. Тиибэ яабашье хараалhанаа бэелүүлхын тула хонишоднэй ороолдонол гээшэ,—гэжэ Аргалан Зугдаевич хөөрөөгөө түгэсхөө бэлэй.

С. РИНЧИНОВ.

Асуудалда—харюу

«ЭРЬЕЛДЭhЭНИИНЬ ЛЭ БОЛОО»

«Улаан-Удын 1-дэхи ТЭЦ-дэ болоhон аварии удаа тэндэхи байдал хэр заhарааб!

Мүнөө газаа дулаан болоошье hаань, hанаагаа амаршаха шалтагаан үгы. Хэдэн хоногоор халуун уhанай үгы байхада, ехэл ядалдадаг бэшэ гүбди... hаянай ТЭЦ-дэ шулуун нүүрhэн тон багаар ороно гэжэ дуулааб. Ороидоол 1—2 үдэрэй ноосэрэйгөөр. Хэр зүб hураг тарана гээшэб!

В. ШАПОШНИКОВА».

Иимэ бэшэг уншагшаhаа абаад, Улаан-Удын 1-дэхи ТЭЦ-эй ахамад инженер Ю. Н. Напортовичто манай корреспондентын хандахада, тэрэ иигэжэ харюусаба:

— Мүнөө-эндэмнай 5 хоногто хүрэхэ шулуун нүүрhэн ороод байна гэхэ гү, али сүүдхэдэ 60—70 вагон асарагдана. Тиимэhээ энэ талаар гүримшахань ха.

Тээ мэндэ эндэ болоhон түймэрэй үедэ транспортерно лентэнүүд галда дүрөө hэн. Мүнөө хуу шэнээр hэльбэгдээ.

Зобохо юумэнай ушөөл урдамнай: ерэхэ үбэлнай ямар байхаб? Энэ ТЭЦ-най аяар 57 жэлэй туршада таhалгаряагүй хүдэлгэгдэжэ байна бшуу. Гэхэ зуура, 2-дохи ТЭЦ-эй хөөр котел сентябрь-октябрь hараhаа эхилээ hэн. Тезд ажахынуудта ашаглалгада тушаагдахаар хараалагдана. Тезд эдэмнай шулуун нүүрhээр бэшэ, харин мазудаар хүдэлгэгдэхэ юм ха.

Шэнэ гэрнүүдэй жэл бүри ашаглалгада тушаагдахадань, халуун уhаар бүри схээр хангаха болоно ха юмбибди. Энээниие хуушан ТЭЦ хангахаяа болинхой. Тиимэhээл гол найдалнай — 2 дохи ТЭЦ-тэ.

Коммунис субботник угтуулан

НҮХЭДТӨӨ ХАНДАБА

Ленинэй орденто локомотивваген заhабарилгын заводой ажалай, дайнай ветерануудай, захиргаанай, партийна, профсоюзай, комсомолой организацинуудай предприятиин ажалшадта хандаhан хандалга баталагдан абтаа.

Орон дотор хүндэ хүшэр байдалай тохёолдоод байхада, hайн hайхан заншалаа үргэлжэлүүлэн, В. И. Ленинэй түрэhөөр 121 жэлэй ойдо зорюулhан коммунис субботник апрелиин 20-до үнгэргэхэ тухай энэ хандалга соо хэлэгдэнэ. Ленинэй hургаалда добтолгын, тэрэнэй дурасхаалда бодхоогдоhон хүшөөнүүдые задалан абажа байhан сагта энэ коммунис субботник үнгэргэлгэ ехэ удха шанартай. Субботнигой үдэр эгээл үндэр бүтэсэтэйгээр ажаллажа, олоhон мүнгэ зөөриингөө 20 процентые Москва хотодохи Ленинэй музей хамгаалха жасада эльгээгдэхэ юм. Улэhэн мүнгэн зөөри заводой мэдэлдэ орхигдожо, ветерануудта, олон үхибүүдтэй айл бүлэнүүдтэ, ажалай инвалидуудта, үтэлhэн ганса бэе хүнүүдтэ материальна туhаламжа үзүүлэлгэдэ үгтэхэ байна.

Т. СОБИНКОВА.

«САГАЙ ЭРЬЕСЭ ИИМЭЛ ДАА»

Манай штатнабэшэ корреспондент Даша-Жамса Доржиев энэ статья соогоо Нарhатын совхозой Догнын отделениин амаарлажа, шэнэ «Улаан Туяа» колхозой байгуулагдаhан тухай хөөрэнэ.

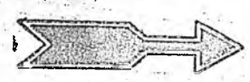

Хөдөөгэй шухала асуудал

ҮЭНШЬЕ ҮРЭТАХАГҮЙ

Эдэ хоолдо ородог энэ шэмэ продукци гансал манай республикахарин бүхы орон соогоо элбэгтуда бодото ажал ябуулганасхэ хэлэхэ байнаб. Бүри табяад заhалаад, тэбан хушуу малдаа мүргэй хандуулхаяа болишоhомтоо дайдыемкай бүрхосэ байямаан hүрэг үгы тооной болгоСадаяа мэдэхэгүй гахай олоонай гэhэн шалтагаан урдаа баhонидоо гам хайрагүйгөөр хюлаабди. Канадада, США-да бүбодо малай 64—76 процентнь нихэнай шэглэлтэй мал үсхэбрибайна гээшэ. Тэндэ жэлдээ үнеэн ааргагүй тугал, зарим жэлнүүдтэ тугал абажа түлжүүлдэг юм хаш. Араджараад онуудай үедэ Н. С. Хахирилтаар манай орондо тугалнуд үнэд hаагдадаг байгаа. «Үнеэнь мяхэнай шэглэлтэй гэжэ илгаргүй, үнеэн хадаал үнеэн, дэлэнд хадаа тэдэ hу үгэхэ ёhотой» гэжэ ааг hэн. Энээнийе би hайса хабаhан байнаб. Юуб гэхэдэ, тэрэ үедэ би колхоздоо hаалиг-дэжэ, ажалайнгаа намтарые заалуу заhахын тула манай Захаагта мяхэнай шэглэлтэй мал үсхэболоhоор олохон жэл үнгэршэбэ. Хамта эбэртэ бодо малаа хоёр үсхэбрилхэдэмнай, hаагдадаг жэлэй ороидоошье доошолоогүй, hаанихиhаа зарим тэды дээшэ-шаданагүйбди гэжэ сэхэ хэлэхэ үнеэдэйнгээ эдуй толгой ороидоол 50-60 тугал абаа юун гээшэб даа!! Үнгэрэй ажалжа байhан манайнгаа зуун үнеэдэйнгээ эдуй толгой ороидоол 50-60 тугал абаад, оронно гаргаhабди гэдэжэ, үбсүүгээ шаадаг хүнүүдшье манай дунда олон. Радиодо 1986 онhоо мүнөө болотор жэлүшэрэй үнеэнhээ нэгэ тугал абадаг гуримаал болжо байhаниинь хайшаб! Жүрэй ... хойшо арендаторнууд болоба ... дай дунгүүдээ горитойгоор hайнуулна ... ханан тухай дуулахадаа, урмалектриг ... аргатай болонобди. Листиг ... худэлдэг малшадые доройшошуулна ... hайрхахые hананагүйб. Юрэоной ... онойнгоо ажахынуудай мал ажатын ... гэнь тотадаг хүнүүдые үзэн ядаШирэ ... өөрөө hаалишан байhанаа малшаг ... hоhоор гуша гаран жэл болошоно ... Дугаровна hамгантаяа олон ... тугалнуудые эхэдэнь түлда ... дээрэ худэлдэгбди. Абаной ... бүрин бүгэнөөр түлжүүлхын, ... бүхэнhөө 70-hаа доошо бэшэ ... гээшэ манай гол зорилго болон мал соо гарза хоролто байхал ... гаа юм бээ. Үбшэ хабшандэ ... малгаа аргалхал гэжэ хэдо ... ногдби. Иигэжэ бидэ түрэл ажагол баялигые арьбадхалсаhандаа ... ябагшабди. Мүнөө манай Михайсовхозой экономикоень яhала бэлэ... Үнгэрhэн жэлдэ ажахымнай 1 милиО мянга шахуу тухэригэй сэбэр ашаг ... ааруулаан байгаа. Ажахын үйлэдбэ... нууд болон малшадай, мүн бу... ... ажахынуудта гэрнүүд оноор бариг... ... hоймнай түхэл шарай байн ... хубилжа байна.

1988-89 онуудай хугасаа соо Бага-Бордошо, Участок гэжэ газарнуудта залуу бодо мал түлжүүлхэ тусхай комплекснуд баригдаа hэн. Участогай комплексые би даажа абаhаар гурбадахи жэлээ болобоб.

Бүри жараад оной тэн багта Далахай нютагай Ленинэй орденто малшан Жүгдэр Ундеевич Цыденовтэй элдэб суглаа хураалнуудаар ябахадаа, залуу мал нэгэн доро олоор байлгаад, түргэн томо болгохо, шахан таргалуулха тухай дуулахадаа, манай нютагта энэнь хэзээ дэлгэрүүлэгдэхэ, хэрэглэгдэдэг болохо юм габ гэлсэдэг байгаабди. Ой модон соо ажаhуугаад, олон мал харуулhалха hайн байрануудые бариха эрхэн, тэнхэй тэрэ үедэ хаана байгааб даа.

Жүгдэр Ундеевич бидэ хоёр аймаг соогоо түрүүлэн тусхай хэлсээ баталаад, хоорондоо социалис мүрысөө дэлгэрүүлhэн байнабди. Суута малшантай мүрысэхэ гээшэ амаргүй байhан юм. Теэд би гэдэргээ сухаряагүйб., аhан шадалгаараа оролдоод лэ булигдахагүйн түлөө тэмсэдэг ябааб. Бэе бэдээ айлшалдаг, ажалаа шалгалсадаг, дүй дүршэлээ андалдадаг hэмди. Энэ гайхамшаг ехэ эрмэлэлтэй нүхэрэй жараад оной бодомжонууд мүнөөл үедэ хүсэлдэжэ байна. Тэрээнhээ олон жэлээр залуу ябаhан бинь мүнөө залуу мал түргэн томо болгохо ехэ комплекс даажа хүдэлхэ зол хубитай ябаhан байнаб.

Миниий комплексдо 1989-90 онуудта түрэhэн 328 бүрүү, хашарагууд суглуулагдаад харуулhалагдана, Тэдэнийе 5 хүн харуулhалдагбди. Намhаа гадка, Мария Лубсановна, Таня Даша-Цыреновна, Даша-Цырен Норжимаевич Будаевтан гэр бүлөөрөө, КПССэй гэшүүн Базаржаб Очирович Самсуев хүдэлдэг.

Үнгэрhэн жэлдэ томо болгогдоhон 300 гаран малай түс бүриин шэгнүүр сүүдхэ бүхэндэ дунда эзргээр 550 граммаар нэмээгдэhэн байна. Үбэлжэлгын үедэ мал бүхэнэй шэгнүүр 80—100 килограммаар нэмэнэ, 14 hаратай болоходоо, толгой бүриин шэгнүүр 250—270 килограмм татажа, шахалгада саашаа үгтэдэг. Тэндэ 3—4 hарын туршада шахан таргалуулагдаад, 320—240 килограммтай болгогдоhон хойноо мяхэнай комбинадта «тарган» гэhэн сэгнэлтэтэйгээр түшаагдадаг байна. Энэл гүб даа, түргэн олзотохо, мяха элбэгжүүлхэ арга боломжомнай.

Юрэдээл, залуу эбэртэ бодо мал түргэнээр томо болгохо арга бии. Богони болзорто түлжүүлэгдэhэн мал балай гарза хороолтодо ородоггүй. Үнеэдэй hубайрхань хомор байдаг. Тиимэhээ тэдэнийе саг соонь үрэжүүлээд, ототой болгоод байбал, туугалнуудые зааагүй түрэхэ байна бшуу. Абаhан түлүүдээ түргэн томо болгожо, шахажа шадабал, хэншье гарзатахагүй ха.

Д-Ц. НАЙДАНОВ,
Захааминай районой Михайловскын совхозой залуу бодо мал түлжүүлдэг комплексые даагша.

Республиканска комитедтэ

СССР-эй Верховно Советэй сесси дээрэ

РСФСР-эй АРАДАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ СЪЕЗД ДЭЭРЭ

ШАХТЕРНУУДТАЙ ХӨӨРЭЛДЭhЭНЭЙ hҮҮЛДЭ

Коммунис субботник угтуулан

«САГАЙ ЭРЬЕСЭ ИИМЭЛ ДАА»

Углеодэр—Геологой үдэр

БАЯЛИГАА ӨӨҺЭДӨӨ ХЭРЭГЛЭХЭ

Буряад ороной газар дээрэ олдоһон ашатта малтамалнуудые олон жилэй туршада эзэн мэтээр союзна, республиканска мэдэлэй предприятинууд малтажа, шанаржуулжа абадаг байһан гээшэ. Тиигэжэ республикын баялигуудые абаһанайнгаа түлөө мүнгэ үгэдэггүй, нютагай зоной ажаһуудалые һайжаруулха хэрэгтэ мүнгэ зөөри дурата-дурагуйгөөр һомолдог һэн.

Һүүлэй 160 жилэй туршада республикын газар дээрэ алтан малтагдажа абтана. Энэ хугасаа соо 100 гаран тонно алтан малтагдаһан юм. Тэд иимэ ехэ баялиг гурэндэ тушааһан алта малтагшадай ажаһуудаг һууринуудта һургуули, больница болон социально-соёлой бусад объектнуудэй мүртэй һайн баригдаагүй байһаниинь гайхалтай. Буряадай ССР-эй Верховно Советэй сесси дээрэ Бурин эрхэтэ байлга тухай декларацы баталан абаһанай ёһоор газарай, байгаалиин баялигуудэй Буряад ороной, эндэ ажаһуудаг зоной мэдэлэй болобо бшуу.

Минерально-түүхэй эдэй, түлишын, элшэ хүсэнэй нөөсэнүүдые гуримшуулха, хиһаха зорилгоотойгоор манай Гүрэнэй комитет байгуулагдаа юм. «Главалмаззолотын» мэдэлэй предприятинуудта хабаатай тогтоол СССР-эй Министрнүүдэй Совет 1990 ондо баталан абаһан байна. Түс тогтоолой ёһоор, нэгэ грамм алта худалдажа, Союзай, РСФСР-эй бюджедтэ мүнгэ оруулһанай һүүлээр үлэһэн 10 түхэриг нютагай Соведүүдэй мэдэлдэ үлэхэ ёһотой. Энэмнай 25 миллион түхэриг болоно гээшэ. Мүн гадаадаһаа абтаһан валютын 6 процент нютагай Соведтэ үгтэхэ юм.

Зөөри тухай СССР-эй Хуулиин, республикын Бурин эрхэтэ байлга тухай декларациин ёһоор, газарай гүн баялигуудые хэрэглэхэ лицензи манай комитет үгэдэг байха. Геолого-бэдэрэлгын, горнорудна худалмэри хэхын тула предприятинууд, эмхи зургаануудаа зааболь лицензи абаха ёһотой. Иимэ хэмжээ абахын урда тээ бусад республиканнуудай дүй дүршэл хаража үзөө һэмди. Жэшээлхэдэ, Литвада газар хэрэглэхэ тухай тусхай акт үгэдэг байна. Газарай гүн хэрэглэмжэдэ үгэхэ гү, али үгы гү гэһэн асуудал ехэ арсалдаатай байгаа. Экономическа бөөн даанхай байдал хангахын тула газарай нөөсэ республикын хэрэглэмжэдэ үгэхэ гэһэн шиидхэбэри абтаа. Газарай баялиг малтан абагшад республикын бюджедтэ мүнгэ зөөри оруулдаг байха юм. Хаана горнорудна худалмэриинүүд ябуулагданаб — тэндэхи хүн зоной социальна байдалые һайжаруулха хэмжээн абтаха, энэ мүнгэн зөөри хэрэглэгдэхэ ёһотой. Жэшээлбэл ,үхэр малай, оронуудай бэлшэриин һалгаагдаһан байбал, тэрэниие һэргээхэ хэрэгтэй.

Манай комитедэй шухала зорилгонуудай нэгэн гэхэдэ, геолого - бэдэрэлгын, горно-малталгын худалмэриие түсэблэлгэ ,гуримшуулга болоно гээшэ. Хэнэйшье мэдэһээр, СССР-эй Геологиин министерство анхан геолого-бэдэрэлгын худалмэри ябуулхадаа республикатай зүбшэдэггүй байһан ааб даа. Мүн горнорудна предприятинууд иимээр лэ зонхилдог һэн. Тиин Байгал, Сэлэнгэ шадар геолого-бэдэрэлгын, горно-малталгын худалмэри хэжэ, оршон тойронхи байгаа-ля бузарлаһан байна ха юм. ТерКСОП программын ёһоор, Байгал далай, Сэлэнгэ мүрэниие хамгаалгын нэгэдэхи зонодо иимэ худалмэринүүд хоригдоо, Тиигэжэ энэ зонодо ороһон Холоднинско, бусадшье хэбтэшэнүүд ашаглагдахаяа болёо. Харин Холоднинско хэбтэшэ ашаглахын тула 25 миллион түхэриг гаргашалагдаһан байна. Ошурковай апатидай хэбтэшэ ашаглаха завод баригдажа байтараа олониитын эрилтээр болюулагдаа бэлэй. Иигэжэ холын хараагүйгөөр худалжэ, хэды мүнгэн, зөөри гаргашалагдаа гээшэб. Тиигэбэшье саашадаа эрдэм, техникэ хүгжөөгдэжэ, экологическа сэбэр технологинууд бии болгогдожо, эдэ хэбтэшэнүүд ашаглагдажа эхилхэ юм бээ.

Республикадамнай «Буряатзолото» предприяти байгуулагдажа, саашадаа алтанай хэбтэшэ бэдэрэлгэ, промышленна аргаар ашаглалга тургэнөөр хүгжөөгдэхэ жэшээтэй. Энэ һалбариин хэр ашаг үрэ ехэтэй байгаашье һаа, бусад хэбтэшэ ашаглаха арга бэдэрэгдэхэ байна. Гранит, туф, мрамор болоод шэмэглэн гоёолгын шулуунуудай хэбтэшэнүүд хэрэглэгдэжэ эхилэгдээгүй байнаар. Тиин Армени болон ороной бусад нютагуудһаа туф, гранит асаржа, байшангуудые шэмэглэхэдэ, хэды ехэ гарза хэгдэнэб. Харин геологуудай бэдэржэ олоһон шэмэглэн гоёолгын шулуунуудай хэбтэшэ промышленна аргаар ашаглажа эхилбэл, ондоо тээнээ асархаяа болижо, хэды ехэ мүнгэ зөөри алмагдаха байна гээшэб.

Республика доторнай минеральна халуун аршаанууд олон юм. Дэргэдэнь курорт, санатори, профилактори, аяншалгын баазза барибал, хүн зоннай ороной баруун нютагуудта ошонгүй, эндээ амарха, эмшэлүүлхэ аргатай болохо һэн. Мүн хүршэ областьнуудһаа; бусад нютагуудһаа ерэжэ, эмшэлүүлхэ, амарха байна бшуу; Манай республикадал адли хуша, нарһан модоор элбэг нютагуд орон соо үсөөн байха. Энэмнай ёһоор хэрэглэгдээгүй байнаар. Тиин Армени болон ороной бусад нютагуудһаа туф, гранит асаржа, байшангуудые шэмэглэхэдэ, хэды ехэ гарза хэгдэнэб. Харин геологуудай бэдэржэ олоһон шэмэглэн гоёолгын шулуунуудай хэбтэшэ промышленна аргаар ашаглажа эхилбэл, ондоо тээнээ асархаяа болижо, хэды ехэ мүнгэ зөөри алмагдаха байна гээшэб.

Республика доторнай минеральна халуун аршаанууд олон һүүлэй үедэ үгай заншалта урлан бүтээлгые хүгжөөхэ эрилтэ табигдадаг болоо. Гүрэнэй «Главалмаззолото» предприятитай баталһан хэлсээнэй ёһоор, манай республикын алташа, мүнгэшэ дархашуул алтаар хангагдажа эхилхэнь. Гарай дурасхаалта бэлэгүүдэй завод мүн лэ алтаар элдэб продукци гаргаха дуратай байна.

Иигэжэ газарай гүн нөөсэнүүдэй хэрэглэмжэдэ үгтэхэдэ, тэндэхи баялигууд гамгүйгөөр ашаглагдажа болохо гэжэ һанаһаар: Юуб гэхэдэ, анхандаа иимэ ушарнууд дайралдадаг байһан юм. Жэшээлхэдэ, нефридэй хэбтэшэ ороной бусад нютагуудта үгы, имагтал манай республикада бии гээшэ. «Байкалкварцсамоцветы» нэгэдэл энэ хэбтэшэ олон жилдэ гамгүйгөөр ашаглаһан байгаа. Мүнөө түс нэгэдэлэй элдэб шулуу малтан абалгын хэмжээе бага болгообди. Элдэб предприяти, нэгэдэлнүүдэй газарай гүн соохи баялигуудые хайрагүйгоор ашаглахагүйн тула тэдэнэртэ лицензи үгэхэ шиидхэбэри абтаа. Жэлэй туршада хэды шэнээн юумэ малтан абахаб гэжэ лицензи соо бэшээтэй байха ёһотой. Абаһан лицензиеэ хэр сахин худалнэб гэжэ горно округ, манай комитет шалгажа байха уялгатай.

Манай комитет өөрын мэдэлэй предприятинуудые байгуулжа, элдэб ашатта малтамалнуудые ашаглаха, шэмэглэн гоёолгын шулуунуудые малтажа абаад болбосоруулха, бусад худалмэри хэхээр хараална. «Зарит», «Сагаан Уула» бага предприятинуудые жилэй эхиндэ байгуулаабди. Иигэнээр үйлэдбэриин «Байкалгео» предприяти бии болгогдохонь. Хүл дээрээ гаража эхилһэн эдэ предприятинуудай худалмэри тухай хөөрэхэнь үшөө эртэ. Гэбэшье ехэ ерээдүйтэй гэжэ тэмдэглэмээр.

Л. ЯКИМОВ,
Буряадай ССР-эй Геологиин, минерально-түүхэй эд болон түлишэ-элшэ хүсэ хэрэглэхэ талаар гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшэ.

ТУҺАТАЙ КАРТА

Буряадай эрдэмэй түбэй Геологиин институтай эрдэмтэд Забайкалиин геодинамическа карта зохёохо талаар ехэ худалмэри ябуулжа, 1990 ондо тэрээнээ хэблэжэ гаргаһан байха юм. Ленинскэ шангай лауреат, академик Н. Л. Добрецовэй редакци доро энэ карта зохёогдоо. Тектониклын лабораториие даагша, геолого-минералогиин эрдэмэй доктор А. Н. Булгатов түс карта зохёохо хэрэгтэ горитой хубита оруулаа гэжэ тэмдэглэмээр. Ашагта малтамалнуудай хэбтэшэ бэдэржэ элирүүлхэ хэрэгтэ энэ карта ехэ үүргэ нүлөө үзүүлхэ аргатай. Мүн газарай худалэлгые уридшалан таахада, тэрэ туһалха байна.

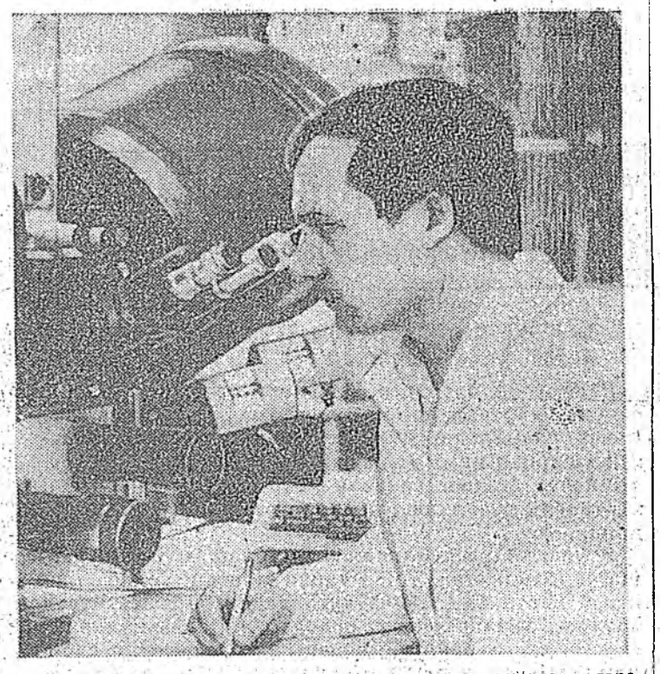

«Бурятгеология», «Читагеология» нэгэдэлнүүд, Зүүн Сибириин эрдэм-шэнжэлэлгын институт карта зохёохо хэрэгтэ хабаадалсаа юм.

Л. Н. Булгатов 1951 ондо Эрхүүгэй университет дүүргээд, эндэ ажаллажа эхилһэн байна. «Буряадай ССР-эй эрдэмэй габьяата ажал ябуулагша» гэһэн нэрэ зэргэдэ хүртэнэн, «Ажалдаа шалгарһанай түлөө», «БАМ барилсаһанай түлөө» медальнуудаар тэрэ шагнагданхай.

Залуу инженер-аналитик Г. Н. Загузин микроанализай лабораториде шулуунуудай шэнжэ шанарые шэнжэлдэг юм. Мүнөө алтанай частицануудые шэнжэлхэ горитой худалмэри хэжэ байна.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: геолого-минералогиин эрдэмэй доктор Л. Н. Булгатов; инженер-аналитик Г. Н. Загузин.

Л. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фототекст.

Арадай депутат хөөрэнэ

ХУДЭЛХЭЕЭ ХУСӨӨ ҺАА, АЖАЛ БАРАГДАХАГҮЙ

Худее-нютагай социально-экономическа хүгжэлтын талаар саг үргэлжын комиссиин гэшүүд депутадуудай хэхэ ажал даха хизааргүй ехэ байна. Арай шамай гэжэ нэгэ асуудал шиидхэдэ байхадошни, нүгөөдэнь гаража ерэхэ юм. Үшөө һүүлээрнь удаадахинь гэжэ байха. Шиидхэбэриинь олдоогүй байһан бусад асуудалнуудай дүнда үдэр бүри анхаржа, һонирхожо байхаршье зүйлнүүд үсөөн бэшэ байдаг гээшэ. Эдэмнай хадаа гэр байра барилгын, ветерануудта туһаламжа үзүүлгын, ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын, хүүгэдэй эмхи зургааануудай болон бусад асуудалнууд болоно.

Доодо-Жэрэмэй сельскэ Соведэй депутадуудай комиссии хэрэглэмжын гараһанай зэргээр һарадаа 2—3 дахин суглардаг юм. Комиссиин гэшүүн бүхэн өөрын даалгабаритай, карюусаха үялгатай байдаг. Депутадууд Надежда Георгиевна Русина, Любовь Гавриловна Покацкая, Тимофей Егорович Луковкин гэгшэд үялга, даабаринуудаа иланганаа оролдосотойгоор, бүтээхы эрмэлзэлтэйгээр хандадаг гэжэ тэмдэглэхэ шухала.

Түс комиссиин депутадууд үнгэрһэн намар худөөгэй Соёлой ордон заһабарилуулхын туһада горитой худалмэри ябуулаа юм. Мүнөө саг та барилгын материалнуудай хаа хаанагүй ходо дуталдажа байхада, заһабарилга хүүгэхэнь айхабтар хүшэр хүндэ хэрэг байшоо. Даншье тиимэ юм гэжэ хэн түрүүн мэдэбэ гээшэб! Тиигэбэ яабашье «Восход» колхозойнгоо правленин туһаламжын ашаар һанаһан зориһондоо хүрөөлди даа. Соёлоймнай ордоной галнууд унтархаяа болижо, ажал худалнуудые гаржа байна. Ажахымнай механик Тарбагатайн райсоведэй депутат М. Е. Петров, сельсоведэймнай депутат механизатор Т. Е. Луковкин гэгшэд ветерануудай огородуудта уһа оруулха худалмэрие нёдондошье хээ һэн, энэшье жилдэ хэхэл байха. Тэрээнһээ һадна Доодо-Жэрэмдэ мүнөө 9 худаг малтагдаад, 25—30 кубометрэй хэмжээтэй уһа хэхэ амһартанууд тодхогдоод, үйлсэ бүхэн тээшэ сорогнууд татагдажа байна. Жэрэм горхомнай һүүлэй жилнүүдтэ өхэр хаташоод, нютагаархимнай соргоор, ерэһэн уһа абажа хэрэглэнэ, огородоошье уһална бшуу.

Гэхэ зуура, манай комиссиин байра дээрээ шиидхэжэ шадахагүй асуудалнуд бидэнэй һанаае зобооно. Ушэр юуб гэхэдэ, хүн зоной ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгаар Тарбагатайн районно үйлэдбэриин управленин манай нютагтахи туршаан абадаг пункт жэл шахуу худалнэгүй. Түрүүшээр тэндэ худалхэ мэргэжэлтэн үгы байгаа. Һүүлээрнь олдоһон аад, мэргэжэлээ дээшэлүүлхэеэ ябашоо. Тиихэдэнь управленин дирекци ондоо хуниие табиха гү, али тусхай графигай ёһоор нүүдэл аргаар хангалга эмхидхэхэ байгаа. ха юм. Харин тиигэнэгүй. Энэ үедэнь зоной ажаһуудалай талаар хэрэглэмжэнүүдэй хэмжээн дээшэлжэ байна. Телевизорнууд, угаадаг машина гэхэ мэтээ заһуулха, хубсаһа хунараа арилгуулха, оюулха аргагүй байнабди. Богонёор хэлэхэдэ, ажаһуудалай приборнуудые заһабарилуулха талаар хангалтагүй байдалтайбди даа. Телевизор заһуулха талаар захилнууд айхабтар олон. Энэ асуудал хайшан гэжэ шиидхэгдэхэ юм?

Нютаагймнай һургуули заһабарилгада үнинэй орохоор болонхой, Шалануудынь үжэшоо. Дулаасуулдаг системэнь муудахай. Иимэ байдалһаа уламжалан, сельсоведэй дэргэдэ гэр байра заһабарилха, котельнэнүүдые түхеэрхэ, дулаасуулгын системэ тодхохо талаар бишыхан бригадатай болодог һаа гэжэ һанагдана. Гүйсдкомуудай болон президиумэй заседаниннуд дээрэ иимэ бригадын шухала тухай яһала хэлсэдэг, зүгөөр тэрэ нэй штат хайшаа байха юм, хэн тэрэниие тэдхэдэг байхаб гэжэ шиидхэжэ шадагдаагүйл даа.

Колхозоймнай конторо байһан, тиихэдэ хүүгэдэй ясли байһан хоёр гэр хооһороо һэн. Тэдэнииие хайшан гэжэ хэрэглэхэ түхай асуудал ехэ удаан шиидхэгдээ. Нэгэн соонь кондитерска цех нээхэ гэлсээбди. Тоэд досоонь табиха түхеэрэлгэ, барилгын материал гэхэ мэтэ олдохогүй. Районой эд хэрэглэгшэдэй булгэмэй Жэрэмэй торг (директорынь Н. Е. Надежка) сельсоведэй президиум хоёр энээнэй түлөө харюусалгатай болонхой.

Саашанхи ажал ябуулгадаа манай комисси соёлой байшангай директор нүхэр Ф. М. Калашниковые малшадые болон полеводуудые хангалгын асуудалаар шагнахаар, хараалаһхай. Тиихэдэ магазинай худалмэри шалгагдадаг. Худалмэришэн хинагшад худалдаа наймаанай газарнуудые хирэхирэ болоод лэ шалгажа байдаг гүримтай юм.

Газааамнай мүнөө үдэрһөө үдэртэ дулаан боложо байна. Түймэрэй аюулһаа. Һэргылхэ саг оробо. Тиин үмсын хамтынгүй бухы байранууд түймэр сараха хэрэгсэлнүүдээр хангагданхай гээшэ гү, гэжэ шалгахамнай. Тиихэдэ электрическэ проводкын, хубиин транспортын байдаг газарай байдалые онсо анхархаар хараалнабди. Иимэ шалгалта хэжэ ябаха үедөө зоной дунда ойлгуулламжын худалмэри ябуулха зорилго табигдана.

Урдамнай шиидхэгдээгүй олон асуудал бии.

М. РУСИНА,
социально-экономическа хүгжэлтын талаар саг үргэлжын комиссиин түрүүлэгшэ, Доодо-Жэрэмэй библиотекые даагша.

САГАЙ ЭРЬЕС ИИМЭЛ ДАА

Жараад онуудай эхээр ажахынуудай төмөдхогдохо үедэ «Рассвет» дэнь Нарһатын совхозой бүридэлдэ байһан Догны отделени һаа ажаһуулна «Улаан Туяа» колхоз байгуулагдаба.

Түмэр хуяг хэдэрэнхэй, маараи ерэһэн Хонин жилэй хабарай эхин сагаан бар һарын 30-най үдэр (мартын 16) Нарһатын совхозой хоёрдохи отделени болохё Догно һууринай клуб соо хүлгөөтэй байба. Энэншье ойлгосотой. Юундэб гэхэдэ, аяар 32 жил үнгэрһэн хойно «Улаан Туяа» колхоз дахяад шэнэзэр эмхидхэгдэн байгуулагдахаяа байба бшуу. Суглааншье эхилжэ, аймагай дарганар Д. Ч. Боросгоев, В. Ч. Цыренжапов, Ц-Д. Ц. Доржиев, совхозой худалэмрилэгшэд үгэнүүдые хэлэбэ. Догны отделени Нарһатын совхозһоо таһаржа, 1930 онһоо 1959 он болотор абажа ябаһан нэрээрээ «Улаан Туяа» колхоз гэгдэжэ эмхидхэгдэбэл таарамжатай байна гэһэн һанал бодолтой сугларагшад байшаба. Энэ үдэр хүрэтэр Нарһатын совхозой директорэрэ худалжэ байһан, эрдэмтэ зоотехник мэргэжэлтэй, 29 наһанайнгаа богоно гэшхэнэн, энэл нютагай хүбүүн Доржиев Цырен Эрдынеевич дахяад шэнээр эмхидхэгдэхэ болоһон колхозой түрүүлэгшээр һунгагдаба.

Догнынхид дорюун, урагшаа һаһаатай, эрмэлзэл ехэтэй тула колхозоо хүгжэлтын замда тургоор гаргахабди гэжэ мэдүүлбэ. Иигэжэ хэлэхэ үндэһэн бии. Шэнэ ажахын газар дайда үргэн ехэ, үрэжэлтэй сабшалан, тарялантай юм. Совхозой «Улаан Яруунын», Үхэр-Нуурай отделенинүүд мүнөө болотор гол түлэбداان сабшалангууд, тарялангуудһаа абтаһан ургасын хүсоор адууна малаа ондо оруулдаг байгаа. Зүгөөр сагай байдалай түргөөр хубилжа, дэлгүүрэй экономикодо дамжан оролгондо, бэлдэгдэжэ байһан энэ үедэ хаясаанай шахуу байһан Догно һуурининие социалына болон соёлой талаар һэргээхэ, шэнэ ажахыда хэрэгтэй объектнүүдые бариха бологдоно. Эндэ нэн түрүүн МТМ-эйн байранууд хэрэгтэй. Тиигээд удаа дараалан бүсад объектнүүд баригдана бээ. Гадна адууна малай, нэн түрүүн һүтэ һүрэгэй ашаг шэмэ дээшэлүүлхын тула үүлтэрыень дары һайжаруулха шухала. Гэбэшье Нарһатын совхозой жасада мартын 1-дэ 390 мянган түхэриг үлэнхэй байгаа. Тиимэһээ «Улаан Туяа» колхозодо багахан хэмжээнэй мүнгэн хүртэхэ болоно. Эдэ ушарһаа мүнөөдөө эзэгүй байһан, арбаад гэр заһабарилагдаха, умсэдөө гэрнүүдые бариха айлнууд банкһаа мүнгэ урьһаар абаг лэ гэжэ райсоведэй түрүүлэгшэ В. Ч. Цыренжапов хэлэһэн байна. Харин ажахын үйлэдбэриин объектнүүдые бодхоолгодо шадаха зэргээрээ туһалхыень суглаанда хабаадагшад ондоо нютагуудта ажаһуужа байһан нютагайхидтаа, Яруунын бухы ажахынууд, предприятинууд, эмхинүүдтэ хандаба. Мэдэрмээр туһаламжын хүргэгдөгүй, хурагдөөшье һаань, ажахы, Агропромбанкһаа урьһаламжын горитойхон мүнгэ абаха болоно. Үри шэридээ дарагдангүй, шэнэ колхозые хүгжэлтынь замда гаргажа боломорр зарим хараа шэглэлнүүд иимэ байна. Зүгөөр совхозой мүнөөнэй ажабайдалые абажа хараад, шэнэ ажахые байгуулхада тиимэшье өрөө хүндэ байхагүй гэжэ дайнай ба ажалай ветеран, 84 наһатай Ц-Ж. Г. Доржиевай хэлэхэдэ, зүбшөөмөөр һэн.

ИИМЭ БАЙДАЛТАЙ БЭЛЭЙ

«Улаан Туяа» артель 1930 ондо эмхидхэгдэһэн гээд дуулаһан байнаб. Манай Яруунын Улхасаа нютагай Шойсорон Бадмаев эгээл түрүүшынь түрүүлэгшээр һунгагдаһан юм гэдэг.

Артелиин бууса Сооболхо гэдэг багахан нуурай эрьедэ оршодог байгаа. Бухы баяшуулай, дунда шадалтанай, мүн үгытэйшүүлэйшье адууна малай дууһан абтажа, яаха аргагүй олон болоходонь, үсөөрүүлжэ, мяха, арһыень гүрэндэ тушааха зорилго табигдаһан хаш. Табан хүшуута малай шуһан нуурай уһантай ниилэжэ, уһыень бузарлажа эхилээ. Уһанай лусууд эзэд сухалдана гэлдэдэг болобо ха. Үнэхөөрөөшье, адууна мал үүсэлжэ байһан хүнүүд хүндөөр үбшэлэжэ эхилһэн, ямаршьегүй ябаһан үхэрнүүд, хони, ямаад гэнтэ юундэшьеб үхэшэдэг болоһон байна. Тиигээд һай эмхидхэгдээд байһан артелиин бууса хойшоо хоёр-гурба модоной зайда зоолгэдэнэ юм.

1936 ондо Түрхэлэй «Ким» гэдэг худөө ажахын артель тараагдажа, айлнуудайнь Догно нютаг зоожо эрэхэдэ, «Улаан Туяа» артелиин гэшүүд олошоро һааб даа. Гаднa Каганович нэрэмжэтэ багахан ород артель эмхилэһэн байна. Иигэжэ колхоз түргөөр хүгжөжэ эхилһэн юм гэлсэдэг. Дайнай үрда тэдэ тус колхоз аймаг соо-тоо сууда гараһан ажахы байгаа.

Дайнай түрүүшын үдэрһөө ажалша бэрхэ, хубса һонор хүбүүдынь бултадаа армида татагдаа һэн бээ. Тэдэнэй тоодо дайнай хүндэ бэрхэшээлтэ жилнүүдтэ, мүн удаадахишье онуудта колхозой түрүүлэгшээр худалһэн Очир Цыденовэй дүү хубүүд Гарма, Дарма хоёр сроно. Эдэ хоёр хубүүд бэрхэ зураашад, шүлэгшэд боложо ябаһан юм гэлсэдэг. Тэдэ Сталинград хотые хамгаалалсажа байхадаа, баатар габьяа харуулжа, алдалан унаһан юм.

Нэгэтэ би үхибүүн ябахадаа, гэртэхи урданай модон ханза уудалжа байнаар, оёортонь дэбдигдэнэн, шарлашаһан «Буряад-Монголой үнэн» газетэ нэгэ бэшэгтэйгээр олоо бэлэйб. Газетэ гушаад ондо нэгэ доро гурбан ондоо үзэг бэшэгтэйгээр: хуушан монголоор, хуушан латаар, мүнөөнэй кириллицээр гаргадаг байһан гэжэ ойлгоо һэм. Газетэдэ манай нютагай Содном Бадмаев; Цыремпил Митыпов гэгшэдэй шүлэгүүдые үншаа гээшэ һэн хаб. Тэдэ шүлэгүүд юундэшьеб мүнөөнэй литературна хэлээр бэшэгтэй байгаагүй: һүүлдэ мэдэхэдэмни, хори хэлэндэ ороодуй байхадаа, буряадуудай хэрэглэдэг хэлэ бэшэг байһан болодог. Газетэтэй олдоһон бэшэг намайе ехэтэ һонирхуулаа бэлэй. Тэрэ бэшэгые таниг басагандаа Сталинградһаа Табхай Шойдоков бэшэһэн байгаа: Хэдэн мүрнүүдыень би мүнөө болотор зүрхэндөө хадуун ябагшаб. «...Буудалдаанай боложо байхада, бэшэг бэшэжэ һуунаб. Намда дүтэхэнэ пулемёдоор буудажа хэбтэһэн Гарма, Дарма хоёрни алуулшабай даа...» гэһэн үгэнүүд сээжыемни мүнөөшье болотор хүндүүлхэй болгодог юм. Өөрөө Табхай Гынденович үрөөһэн хүлөө дайнай газарта орхихой бусаа һэн. Тэрэ наһа баратараа «Улаан Туяа» колхозой, удаань «Рассвет» колхозой ахамад бухгалтераар хүдэлһэн байна.

Наяад хүбүүд дайнай газарһаа бусаагүй. Бусагшадай дүнда республика дотороо яһала мэдээжэ болоһон хүнүүд олон юм.

Дайнай жилнүүдтэ «Улаан Туяа» колхозой гэшүүд ямараар хүдэлжэ, ямараар ажаһуужа байгаа гээшэб? Колхознигууд гэдэнээ үлдэжэ байгаагүй. Манай эхэнүүд, хүгшэн эжынэр шадаха юумээе: өөжо, фронтдо эльгээгшэ һэн. Ажалта үдэртэ ороо һо талхан, мяхан, хартаабха, өгсөдөй эдээ хубаагдаһа бэлэй. Дайнһаа шархатаад бусаһан Нима Жамбалов хирпиисэ сохижо галдахынгаа хажуугаар хониной һүөөр брынзэ хэхэ. Бидэ, үхибүүд, амтыень яһала үзэһэн байнабди. Колхоз олохон лэ таха баридаг һэн. Энэл Н. Жамбаловай бүлэ тахяашадаар хүдэлдэг бэлэй.

Колхоз ангай өөрын фермэтэй һэн. Базаров Ринчинэйхи үнэгэнэй фермэдэ хүдэлдэг байгаа. Хөөрхэн тэдэ ангуудые һонирхон харагша бэлэйбди. Үнэгэдэй арһад колхозодо горитойхон олзо оруулдаг байһан, юм.

Колхозой загаһашадай бригада үбэлдөө загаһа губшуурдажа, гүрэндэ тушаадаг һэн. Миниий абгын һамган Цыпилма абгай загаһашанаар худалдэг байжа, манайда хаа яахан загаһа асарха.

Һаалиин гурбан фермэ бии байгаа. Хонидой отаранууд тон олон һэн. Ямаад хөөр тээ харуулһалагдадаг һэн.

Дайнай дүүрэхэдэ, амиды мэндэ үлэһэн сэрэгшэд бусажа ерэбэ. Олохон, айлнуудта үйдхэр гашуудал, үсөөхэн лэ айлнуудта баяр ерэнхэй... Дайнай хойшолон иимэ бэлэй.

Табяад онуудай эхээр колхозой түрүүлэгшэ Очир Зодбоович Цыденов наһанайнгаа амаралтада гаража, Цынгэ Цыдыпович Цыдыпов колхозой түрүүлэгшээр һунгагдаһан байна. Имагтал Цыдыповэй хүтэлбэри доро ажахы хурдан түргэнөөр хүгжэжэ эхилээ һэн. Удангүй Догнодо багахан дизель асарагдажа, өөһэдэн тээрмэ хүдэлдэг болоһон юм. Бидэ, үхибүүд, гар тээрмэ эрьюулхэеэ болибобди.

Удааншье болонгүй томохон ута байра баригдаад, ааналаашьеб томо дизель асарагдажа, улам нарижуулагдаһан тээрмэ хүдэлдэг болобо. Айл бүхэндэ зайн галай утаһан оруулагдажа, Ильичэй , лампочканууд яларжа, керосинтай лаампа мартагдажа эхилбэ. Эндэ уран гартай, хамаг юумэндэ тэгшэ бэрхэ Балькинима Цыжиповэй габьяа тон ехэ байха. Тэрэ нарин дархан, хэхэ бүтээхэ, заһахагүй юумэниинь үгы шахуутай һэн. Цыжипов өөрөө ухаалан зохёожо, колхозодо пилорама тодхоо бэлэй. Тиигэжэ хюрөөдэгдэһэн материалнууд элбэгээр гаргагдадаг боложо, малай шэнэ хашаа хорёонууд, ямсын гэр байранууд олоор баригдадаг болоһон байха. Иигэжэ колхознигуудай байдал үндэөөрөө шэнэлэгдэн хүбилжа эхилһэн гээшэ.

Нэгэтэ минии Цыжиповэйдэ ороодоо «Граждан дайнай жилнүүдтэ Антантые газетэнүүд дээрэ иигээд харуулдаг һэн»—гээд, олон тархитай гал дүлэ сасажа байһан могой зураад харуулаа бэлэй. Тэрэ медицинын асуудалнуудаар ехэ һонирхохо. Алташа, мүнгэшэ нарин гарай дархан байжа, эхэнэрнүүдэй зүүдхэлнүүдые бүтээхэ. Часуудые заһабарилхаһаа гаднa фото-зурагуудые буулгаха. Үе мүсөө гэмэлтэһэн хүнүүдые аргалха,

Энэ үедэ колхозой үйлэдбэридэ ямар хубилалтанууд боложо байгааб? Мүнөөнэй Шулуун-Баазын фермын һуурин табигдажа, шулуугаар, цемент, бетон холисотойгоор баазань баригдаһан юм. «Даугаа» түхэлэй оньһон тухэрэлгэнүүд асарагдажа тодхоглоод, һаалиг хүрэ-хэрэ-хэрэ-хэ

ТОЛИ

Манай литэ

ДЭЛХЭЙДЭ МӨДӨӨНЭ МОНГОЛШО ӨРДӨМТЭ

байҺаҺаа юумые би дэмжэнэб. Дугаарлан бэшэҺүү.

1. Манжа гү, али түбэд хэлэ үзэҺэнэйтнай хэрэгтэй. Харин дүрбэлжэн үзэг бэшэ шудалаа Һаатнай, Һайн Һэн.

Хуушан монголоор ехээр уншагты, уншадагшье байнат. Мүн баҺа ойрат (зая бандидын бэшэгээр) уншаха юм ааб даа.

3. Жальяная хараа бодол түхай бодомжолхын тула, нэгэдэхээр, монгол хэлэнүүдэй түүхэтэ фонетикые Һайнаар мэдэхэ, хоёрдохёор, түбэд болон санскрит хэлэ бэшэг тухай ойлгосотой (Лувсанбалдан энэхние мэдэдэгтүй) байха шухала гэжэ мэдээрэйгты. Гурбадахяар, «эндэ» Жамьяние хэншье дэмжэдэггүй гээшэ буруу. Луу. Дамдинсүрэн яагаа юм!

4. ХОТАСУН тухай асуудалые дайрабал, А гбяан удаан гэжэ бухы монголшо эрдэмтэд хэлэдэг. Зүгоор баталан харуулхань бэрхэтэй. Минии Һанахада, эндэ сохилготой аллган байгоа гэжэ би бэшээ Һэн хаб. О, хээдэдэшье нэгэдэхиҺээ саашанхи үеүүдтэ бэлгаагүй юм гэжэ түүхэнэ мэдээжэ. Эндэ Жамьян зүб байна. ХОГУСУН гэжэ бэшэдэг байгаагүй, харин ХОГАСУН —ХОГОСУН (зубоорёо Һаа — ХОАСУН ойрат Һалбарида ба ХООСУН зүүн Һалбариннхида...»

Саашань профессор ондоо үгэнүүдэй хэдэн жэшээ дурдаҺан байна. Зүгөөр тэдэ жэшээнүүд хуушан монгол бэшэгээр үгтэнхэй. Республикын типографида хуушан монгол үзэгүүдэй шудхалаануудай үгы Һэн хойно би тэдэниень орхибоб.

Профессорэй бэшэгые саашань үргэлжэлүүлбэл:

«5. Ойрат бэшэгэй А үзэг түхай. Энэ тэмдэг түбэдҺео ба санскридҺаа абтаҺан бэшэ юм. Энэмнай хадаа үнеохил монгол бэшэгэй, имагтал мүрҺоо баруун тээ табяатай, харин энэ хадаа дүрна эүгэй гурим ха юм даа: түбэд ба араб үзэгскэ хэлэнүүдтэ, үнгэрхэдво, гансахан түхэлоор: ЕДУ 1] мүноо саг ба 2] нэгэнэй тоо.

8. Тэндэ удаан байха бүритнай улам Һайн.

9. Дахуул үгэ бэшэ, юун болоноб! «Дүтүү нэрэ» [Поппе: нигэжэ хэлээ бэшэ гү!] Энэ юу ондоо болгоноб! Юушье нэмэнэгүй. ҮгэҺоо улам хэлэбэл; хадууд», «Дархадуудай хэлэн ба аман зохёол», «Харангуй хаан түхай сонгоол түүжа», «Аламжа Мэргэн» — хойто бүряадуудай эпос», Гэсэр, Джангар тухай статьянууд болон бусад.

Тээд монгол арадуудай хэлэ шэнжэлэлгэ хадаа эрдэмтын гол ажал болоҺон байна. Монгол хэлэнүүдэй грамматическа байгуулгые шэнжэлҺэн олон тоотё статьянууд, томо зохёолнууд энээнние гэрэлэнэ. «Монгол хэлэнүүдтэ хабааданаан байна. Хальмаг эрдэмтэд — профессор, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор Д. А. Павлов, КГУ-гай доцёнтнүүд У. У. Очиров, М. Э. Джимгиров, Хальмагай арадай поэт, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат А. У. Сусеев, мүноо Һаа баранхай эрдэмтэд — хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор, профессор И. К. Илишкин, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат, доцент Б. Б. Бодмаев гэгшэд барандаа Г. Д. Санжеевэй Һүргуули гараҺан эон. Бүлтыснь тоолохо болоо Һаа, эрдэмтын шабинар бүришье олон ааб даа.

Нүүлшынхиеэ Элистэдэ ерэхэдэнь, түрэҺоор 80 наҺанайнь, эрдэмэй ба багшаалгын ажал ябуулгынь 60 жэлэй ой тудалдаа бэлэй. Тэрэнэй нүүлээр хэдыхэн Һара болоод, наҺа бараа Һэн.

Иимэ зиндаа ехэтэй, дэлхэй дээрэ мэдэжэ эрдэмтэн аад, Г. Д. Санжеев ямар дарүү зантай, ханилхада, хүнгэн хүн байгаа гээшэб! Ажал ябуулгаараа, абари зангаараа залуу эрдэмтэдтэ жэшээ болохоор хүн байгаа, жэшээ болохошье ёнотой.

С. ТРОФИМОВА,
хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат, Зүүн Сибирийн гүрэнэй соёлой институтдай багша.

ОН ҮГЭНҮҮД

ЯПОН АРАДАЙ

Зоболонгүй байбал,
Жаргалшье байхагүй.
Залуу хүн алдуутай,
Үбгэн хүн мартамхай.
Мэдэхэ юумэнь бага,
Мэгдэхэнь ехэ.
ҮнгэрҺэноо мэдэбэл,
Мүнөөнэйнгоо байдал
мэдэхэ.

УЗБЕК АРАДАЙ

Болгоёмжогүй шашабал —
магтуулха,
Тогоо абахадаа — тоншожо
шоо үзэүлхэ,
Мал абахадаа —
ажаглажа үзэ.
Аймхай хүндэ
аюул дабхасаха.

КАЗАХ АРАДАЙ

Мэдэхэгүй ябабал, амжалта
түйлахагүй.
Мэрэхэгүй болбол, эрдэм
олохогүй.
Эбдэхэнь бэлэн,
Эблэрүүлхэнь бэрхэтэй.
Алас газарые хулэг хорооно.
Аха дүүнэрые хэрүүл
холодхоохо.
Нүүе үүбал, айраггүй байха,
Гүүгээ унабал, унагагүй
байха.

ТУРКМЕН АРАДАЙ

Хуурмаг ябабал, үнэн
боложо замхаха.
Худалаар хэлэжэ, амиды
үлэнхаар,
Үнэние хэлэжэ үхэҺэн
дээрэ.
Һайн нүхэр
Аха дүүҺэ өөрэгүй.
Үриеэ нюубал — элирхэ,
Үбшэноо нюубал —
хүндэрхэ.

ХОЁР ҮГЭНҮҮД

Хабарай наран
Халуу татаад үдэртоо,
Хангай дайда
Хуулаа саҺан хүнжэлоо.
Хүүгэд багашуул
Хүгтэй шууяа зэдэлгэн,
Хүхилдэнэ
Хүл жорхой табилдан.

Эхинэй фермын
Эдир хоёр үүринэр

Элдин талдаа
ЭжэлшэҺээр үдёо юм.

Эгээ мүноо
Элбэг наратай дулаанда
Эрэмшээлдэн
Эдэнэй наадаха Һайхан юм.

ЭлэҺэн, соороҺон
Эрэиин мооре түлхижэ,
Эгэштэрээ
Эрьюулхэдэ хабатай даа.

Хажуу талаҺаа
Хаража ябаад Һэмээхэн,
Сэнгүү гуйдэлоо
Сэгнэнэл ха ээлжээлэн.

Урихан Һэбшээн
Үринэ эдэнэй Һамбайс —
Эжэл харгы,
Эбхэнэбди шамайс!

Б. ЖАНЧИПОВАЙ шүлэг,
Д. АЛТАЕВАЙ фото.

ХОЁР ХҮНЭЙ ХӨӨРЭЛДӨӨН

— Хаана ошоод ерээбши?

— Шара хүнды шамбаа болог.

— Бологш гэжэ дёо, уҺанай муу шабхаруу юм ааб даа.

— Шабхаруушье Һаа, хаан Гаруудиин ҺүүҺан юм даа.

— Хаан Гарууди гэжэ дёо, шубуунай муу дальбараа юм ааб даа.

— Дальбараашье Һаа, хаанай отог дээрэ ҺүүҺан юм даа.

— Отог гэжэ дёо, отогой муу балгааҺан юм ааб даа.

— БалгааҺан хадаа баруунхойнонь Барда нохойн хусахода дуулдаагүй юм даа.

— Нохойш гэжэ дёо, нохойн муу гулгэн юм ааб даа.

— Гулгэнш хадаа ашаатай тэмээ харайҺан юм даа.

— Тэмээнш гэжэ дёо, тэмээнэй муу ботогон юм ааб даа.

— Ботогонш хадаа үндэр дабаа дабаҺан юм даа.

— Дабаанш гэжэ дёо, дабааНай муу болдог юм даа.

— Болдогш хадаа болдог сёо булган малгай хаяхада олдоогүй юм даа.

— Малгайш гэжэ дёо, малгайн муу тойрогшо юм даа.

— Тойробшош хадаа удэшэ үгтёонэй жабарта шэхэ даарууладагүй юм даа.

— Шэхэнш гэжэ дёо, шэхэнэй муу мэнгээрҺэн гүб даа.

— МэнгээрҺэнш хадаа хоёрой хоорондо хоб зөөҺэн юм даа.

— Хобш гэжэ дёо, хуа Һалхин юм даа.

— Һалхинш хадаа дамжуурдамжуур хураҺан юм даа.

(Загарайн аймагай Эрхирэг тосхондо ажаҺуудаг Д. С. ЧИМИТДОРЖИЕВАҺАА Д. Цыденжапова 1988 ондо бэшэжэ абаа).

Цырен-Дондок ХАМАЕВ

ҮЛЬГЭРШЭН

Хуурханаа баряад, хуудам тапаараа хэсэжэ,
Хүхэхэн сэсэгэй, хуҺанай шэбэнээ шагнажа,
Үрхэтэ зон сёо үнэн худалы илгажа,
Үрэ зүрхэнҺоо үльгэршэн дуулдаг хуурдажа.
Үнэ холын түүхэшье байг, хамаагүй,
Үрёэлтэ хэрэгэй үхэлгүй бата Һорболжо,—
Үгэ хүүрэнҺь үнсэг дээрэ билтаржа,
Үргэншэ бүхэнэй далй дээрэҺээ халяагүй,
Алшуур дүүрэн алта мүнгэнш хангираг,
Амтан эдёэн, арьбан мяхан билтараг—
Ара хойшоо балихан эрбёжэ үнгэрхэ,
Аяга сай, арза хорзоҺоол хүртэхэ.
Оёёргүй хүхэльбэ огторгой — ороибшо малгайнь,
Ододоор наадажа байхадаа,—үльгэр далайнь,
Хүтэл үндэр хурьҺэтэ газараа хээээш
Хүхэжэ тэнжэҺэн эхэ мэтэеэ тэбэрёэш.
Шэбээдэ торёдогүй, зайгуул Һалхиндал тэршээ.
Шэбэнээ шэлэдэггүй, сэхэ мэргэн хэрэгээ —
Холын холодо хоболтомо хулгэтэ мордохуулдаг.
Гаалта арюун сэдьхэлэй гайхамаа бодол
Гал гуламтын хажууда сэсэглүүлэн тарялд,
Нэмээжэ табинаш бүргэд шубуунда Ноёо—
Ниидэн зорихынь харанхы мана сараад,
Хэн нэгэнэй гутан алдажа бүдэрбэл,
Хэтэ мүнхын хэрэгынь Һэргээн хуурдахаш.
Хэн нэгэнэй үлүү гараад хүхирбэл,
Хэрэг үйлынь дутуу тухай дуулгахаш.
Урайни сагта унаган хулэг байгаа гү,
Урайни сагай үншэн хууршан байгаа гү,—
Хулэг морин, хүдэр баатар тухайда
Хүүнэн хэлэн байгаал үльгэр далайда,
Мүноо сагай мергаал дуунай эзэн,
Мүрэн охэ Һүргаал шудалҺан шулэгшэн —
Гэсэрэй домогой гэгээн Һалаада шүтэнэ.
Гэрэлтэй дурасхаал үльгэршэн тухай үргэнэ.

ОРЬЁЛНУУД

Орьёлнууд
Орой дээрэҺээ гэтэлсэжэ,
Гар дарахэ баатаргал,
Гаалар юумэдтэл үзэгдэнэ.
Шуурга Һалхинда,
Шулуунай бүтараан,
хийсээндэ
Сууряагаараа
Самарда татаН хүнхинэнэ.
Агуулынгаа абяас
Аяар оёортоо шэнгээжэ,
Амияа татаН амарна.
Сэлмэг үдэрэй толон соо
Сэнгэн гэрэлээр наадажа;
Бэе бэеэ Һаргаалсан,
БэдэрэлсэҺэндэл болоно.
Өөр сорын үгэсэтэй,
Өөр оорын Һандатай,
Өөр оорын байдалтай,
Өөрсэ оорын шэнжэтэй —
Орьёлнууд.
Оло мянган жэлэйнгээ
Онсо нюусэ бодол —
Онол болгон шэбшэнэл.
Гаитан абадаг зүрхэн сёонь
Ган бүрмань бүрааасүй,
Сорьёо халуун аршаанаа
Сошоон соогоо шэдэлнэ.
Омог бүргэд оройдоош
Өлзо бэшэ,
Эршээ
Эзэн-янзаар бэдэрэнхэй.
Огторгойтой хилэ нэгэдэн,
Ооголно орьёлнууд.
Оюун бодолойм гүйсэ —
Арюун гүндсэ тахиулна.

ХҮСЭЛ

Мүнхэ ногоон эүүдэн
гээшэ гү,
Мүнгэн Һарын толон
гээшэ гү;
Алк хүртэшэгүй холын
одон гү,
Арза хорзын мэнараал
хэ гү—
Минии хүсэл, минии
мэдэрэл—
Мүшэн доро, мүльҺэн
дээрэ түрэҺэн,
ХүрьҺэтэ газарай
үрэжүүлгэдэл болоҺон,
Хүнэй сэдьхэлэй
хубшэргэйдэ хүрэҺэн
Бүргэдтэл сэнхиртэ
дэбижэ Һүраһан,
Болдог соогүүр бүдэржэшье
гараҺан.
Хэтэ сахюүртай, Һүршатаяа
ябабал,
Хэтэдээ онсохон ялбан
ялархал.
Иимэ хүсэл, иимэ мэдэрэл
тахингүй,
Эшыснь эбхэн, зүбхэноор
барингүй,
Алдаа Һаа даа — арбан
нүгэл эдлэхэ.
Абараа Һаа даа — алтан
мэтэ үнгэтэхэ.

СҮЛӨӨДЭ

Сэдьхэлдээ нарала тохижа,
Сэлмэхээ талада гарахадам,
Сэнгүү Ноёдоёроо эмсэжэ,
Сэсэгүүд үгтана дохилдон.
Амар сайн, хүүхэдни,
Анхилнат духиин хангалаар.
Амар сайн, зүгынүүдни,
АжалҺанат даа ариг аар.
Үнинэнэй тамалҺан бодол
Үнжэгэн зүрхэндэм хулгэжэ,
ГүүрҺэйаймм шэдитэ гүйдэл
ГаргаН байба үлхэжэ.
Талдал захагүй ургэн,
ТаҺаршагүй хэтын аялга —
Урдажа гарахадаа Һайхан,
Урмашан үлгыдэмөөр,
гайхан.
Амаржа бодоод, эртүүр
Арюун талаараа алхаНаб.
Ажалша зүгыдэл нэтэрүү
Алтатай тоҺо суглуулнам.
Сүлоодэ сэсэгүүдтэ
шэбэнэҺэн
Сүлдэрхэй сарюун
бодолни
Һүүлдэ тандаа дэлгэҺэн
Нүнэшэгүй замайм гэрэлт

ТЭМСЭЛ

Асатаһан
Арбан хоёр Һалаагаа
Һэжэсэгээн,
Һэльеэ хүктэн үглоо
Үрамдашаба.
Уула тайгын дорьботор,
ноогооной
Нүлдэ доторой хүдэлтэр.
Гоохониинь
Годли мэтэ харбасаар
Зэргэшэбэ —
Зүүдэн мэтэ Һайханаар.
Тэмсэлэй
Тэмдэг дохёо үгэҺэн
Турын
Туруун тэндэҺээ дуулдаба.
Хажуудань
Хабсагайдал Һарайжа,
Хүлоороо
ХүрьҺэ сабшан хаялба.
Орсотын
Олбог зүзаан хубхэн/сёо
Хүлнүүдынь
Хүдэлшэгүй шаагдажа,
Зээрэмхээдэнэн
Зэрлиг улаан шуҺаяа
Зүрхэндсо
Зүн соохононь бэлэжэ,
Халдаһан
Хатуу зоригто дайсандаа
Хабаяа
Харуулхаяа дүхэбэл даа.
Тас! Тас!
ТаҺыя таБалҺандал абяан,
Няс! Няс!
Гэгэүүнэнэй хухарҺандал
сууряан—
Ойн
Оёёр хүрэтэр дуулдаба.
Үүнай
Нюруу дайраад холодоё
Тулалдаанай
Түлэг хаҺа эхилжэ,
Баатарнуудай
Барилдаае Һанууллба.
Инагай
Илдам нюдэн дуудажа,
Эсэсэй
Эршэ нэмэн наярба.
Нюдэдынь
Нүхэлмэ гал улаан,
ДэлҺэнүүдынь
Дээшээ дэбсэд хүжүүн.
Һогооникинь
Һамааруулхаш аргагүй,
Хоёр тээшэнь
Холодуулхаш хабагүй,
Адар
Арбан хоёр Һалаануудд —
Алдуурбал
Аминай шубгэ асанууд.
Дайсанаа
Дарад гэжэ дороо
Зайлахалаараа
Зүрхэн багынь харуулжэ,
Шаажархиба
Шаб гэтэр эбэрнүүдээ—
Урдаһаань
Улаан шуҺан сэсэржэ,
Дүрбэн мэсэнь
Даб гэҺээр Һуларжэ,
Хажуу тэшээ
Халижа ябаха хирэндээ,
Гоохонхоо
Гоё Һайхан Һогооень.
ЭрэлжэҺэн
Нюдэн соогоо тогтоогоо.

Будамшуу

«ӨӨҺЭДЫГӨӨЛ НААДА БАРИЯ, ӨӨҺЭДЫГӨӨ!..»

Улаан-Удын эхэнэрнүүдэй эд бараанай магазинда үсэгэлдэр оробоб. Юумэнэй элбэг-дэлбэг байхада, хэдэн жэлдэ улгөөтэй байҺан Һура Һульмагар плати нилээдгүй Һиирэг болошоҺон ханада үлгөөтэй байба. «Энээниие хэншье абаха юм ааб даа»,— гэбэшье үзэхэ юумэнэй үсөөн Һэн хойно сэнгыень харабаб. Пэй! «300 түхэриг» гэжэ тон элэр бэшээтэй байба. Хуушан сэнгыень харан гэҺэймни, «120 түхэриг» гэжэ бэшэгдэҺые томохон зурлаагаар зуражархиҺан байба. «Һэ!» — гэзд, саашаа даб гэҺээр лэ, түсхайта пенсионер Алсагар Мархайтай уулзашабаб. «Гүшаад онуудта олохон хүнэй тархи эдиҺэншье Һаа, Һэргэг ябаНал. Үбгэмнай хатуухан яҺатай хүн хаш. Үндэр наҺатайшье болоо ааб даа»,— гэжэ наҺаҺыемни тааҺан шэнги, урдаһаам мэхэтэйхэнээр хараад:

— Яагаа Һэжэглэнгээр харабаш? Эрхэ сүлөогэй, демократиин хөөҺэндэ умбашоод лэ, хуушанай шударгыуулые шоо үзэдэг болоо алтайш? Зай, хубилган шэнэдхэлгынгээ аша үрые Һайсахан амасажа эхилбэ гээшэ бээт? — гэбэ.

Алсагар Мархайн үгэнүүд хорыем хүдэлгэбэ. Зүгөөр би абаһаар хатуу хэрюу хэлээгүйб. Магад, демократиин хумигдаад, хатуу зэргэй «мандаа» Һаа, «эхэ бураад хэлэн», «элдин эрхэ сүлөо», «үндэҺэ яҺатанайминай үрмэ зоохэйе халмажа, үгы хэҺэн гушан, долоон он» гэлдэдэг байҺан намшуу зон — Та хоёр юундэ урда урдаһаа хүлээлдэшөөбтэ?— гэбэ Тархай.

— Дэлгүүрэй экономикодо дэбҺүүлээд, Будамшуумнай уруу дуруу ябане,— гэжэрхёод, Алсагар Мархай алсаргаһаар зоной дундуур орожо, үгы болошобо.

— Нээрээ гү? — гээд, Мархайн аша Тархай урдаһаам милайса миҺэлээбэ. Тиихэдэнь үнөөхи платиин сэн харуулбаб.

— Эй, иимэ муухай плати гурбан зуугаар абанхаар, мяха абажа эдёэ Һаа, дээрэ даа! — гэжэ Тархай батаар хэлэбэ.

— Кооперативай магазинда үхэрэй мяхан арбан табата байгаа Һэн. Апрелийн нэгэнэй урда гэжэ Мархайн аша Тархай маҺайба. Миниг аЙргүй зогсохо до, тэрэм саашань үрэ хэлээ бүлюудэбэ:

— Урданай улаан хирэниисээр бариг даҺан Кремлиин ханын саанаһаа ороноо ударидадаг Президентые зон абаха танаггүйгоор хараана. Тэрэниие хараа, бу хараа — үрэ гарахаяа байнагүй. Үнэ сэн. нэмэхээрээл нэмээ. Табан процент налог, Пенсионно жасада гээд, салинҺаашни дараха. Эдээн бүхэндэ хёморжо, зүрхээ үбдэжэ ябаа Һаа, ши бидэ хоёр хиирэхэ түйлдаа хүрэхэбди. Тиигэжэ болохогүй, нүхэр. Арад зонтоёо аб адляар тэсэжэ гараха ёнотойбди. Николай Васильевич Гоголиин хэлээшээр, өөҺэдыгөөл наада барья! — гэжэ Мархайн аша Тархай бүхэли элидхэл намдаа уншаба.

— Юундэ өөҺэдыгөө наада бариха болоноБибди?

— Юундэб гэхэдэ, магазинай таг дээгүүр эд бараанай шэртэжэ, капиталай орондо ажаһуугшадай ямаршьегүй нюдэндэ хорго бэдэрдэг байҺаа мартаа гүш?

— Ye саг...—гээд эхилхэлээрни, Тархай үгыем таҺа дүүрэжэ:

— Ye саг эмэтэй гэжэ гү? Али бухы юумые ye саг дээрэ бу ашаа. ӨөҺэдөө эзэм дээрэхи тогоон соогоо бөдөлөө бусалгаха хэрэгтэй. Мүноо булта кризистэ броод байнабди. Магазинай хооҺон таг, үнэ сэн, эгээл баян гүрэн, дэлгүүрэй экономико... Эдэ бухы юумэндэ шогтойхоноор хандажа, сэдвхэлээ хүндүүлхэйтэнгүй ябаал Һаа, кризисэй бэрхшээлые үбшэнгүйгөөр дабажа гарахат гэжэ тэнгэриин бурханууд абарал бүүлгаа Һэн! — гэжэрхёод, нээрээ хэлэҺыеньшье, одоо шогууша зангаа хүе дэлгэҺыеньшье мэдэхын аргагүйгөөр хэлээд, нюурае альбэжэрхибэ. Урдаһаань хаража, аниргүй зогсоходом, гараа Һарбайн миниингээ гарыс шайгаар адхаха мүртөө:

— Юрэдөөл, өөҺэдыгөө наада барья, өөҺэдыгөө!— гэжэрхёод, үүдэн тээшэ гэшхэлшэбэ.

Манай айлшан

ХАТАР, ДУУГААРАА БАЯСУУЛБА

Монголой Арадай республикын түб Улаан Баатар, манай ниислэл Улаан-Удэ хотонуудай түмэр замай техникумүүд харилсаатай болоһоор үнинэй юм. Ушарынь хадаа дурсагдагша һуралсалай газарнуудай багшанар болон һурагшад дундаа ябалсажа, һуралсал - хүмүүжүүлгын талаар дүй дүршэлөө хубаалдадаг байна. Тэрэшэлэн техникумүүдэй һурагшад үйлэдбэриингөө практическа хэшээлнүүдые мөн лэ хөөр таладаа ябажа гарадаг заншалтай.

Монгол, Буряад оронуудай түмэр замай ерээдүйн залуу мэргэжэлтэд һуралсалһаа гадуур сүлөө сагтаа уран һайханай бүлгэмүүдтэ, спортивна секцинүүдтэ олоороо хабаалдасадаг гээшэ.

Һаяхан Улаан-Баатарай түмэр замай техникумэй гушаад һурагшадһаа бүридэһэн уран һайханай коллектив Улаан-Удын техникумэйхидтэ айлшалба. Тэрэниие Улаан-Баатарай түмэр замай техникумэй һуралсалай талаар директорэй орлогшо Э. Улзы-Норов, багша Н. Шарав-Нямбу гэгшэд хүтэлбэрилоо.

— Манай техникум 1953 ондо нээгдэһэн. Түмэр замай албанай дүрбэ, табан мэргэжэлээр хамтадаа 1400 үлүүтэй залуушуул мүнөө һуралсана. Улаан-Удын техникумтэй 1960 онһоо хани ёһоной харилсаа байгууланхайбди, — гэжэ нүхэр Нямын Шарав-Нямбу хэлээ һэн.

Түмэр замай Улаан-Удын техникумэй актова зал соо болоһон уулзалгын үедэ хоёр талын һуралсалай эмхинүүдэй түлөөлэгшэд үгэ хэлээ, үнэтэй бэлэг сэлэгүүдээ барилсаа. Удаань Монгол ороной залуу оюутанай ехэ концерт сугларагшадые һонирхуулаа.

Монгол ороной бэлигтэй ерээдүйн түмэр замшад Улаан-Удын хэдэ хэдэн һуралсалай газарнуудаар уригдажа, ирагуй һайхан концерт наадаараа олоһние баясуулба.

Б. НАМДАКОВ.

АБАРГАНУУДАЙ ТУЛАЛДААНДА МОРДОБО

Дүрэ буляалдалгын барилдаагаар дэлхэйн Кубогта хүртэхын түлөө мүрысөөн жэл бүри апрель һара соо США-гай Толидо хотодо (штат Огайо) үнгэргэгдэдэг юм. Энэ мүрысөөн Дүрэ буляалдалгын барилдаанай уласхоорондын федерациин (ФИТА) уряа доро үнгэргэгдэдэг гэжэ уншагшадтаа һануулая.

Гүрэнүүдэй национальна суглуулагдамал командын тренернүүд Олимпиин нааданууудай урда тээ командада орожо боломорор бүхы кандидадуудые хаража, шалгажа үзэдэгынь гайхалгүй. США-гай Толидо хотодо болохо мүрысөөндэ ошохо спортсменүүдэй кандидатурануудые СССР-эй суглуулагдамал командын тренернүүдэй совет удаан зүбшэн хэлсэбэ. Манай ороной суглуулагдамал командын ахамад тренер, Олимпиин нааданууудай хөөр дахин чемпион Иван Ярыгин бүридхэһэн командынгаа арбан хоёр спортсменийе нэрлэбэ. Дэлхэйн Кубогта хүртэхын түлөө мүрысөөндэ ошохо списогтэ гурбан буряад хүүдэй нэрэнүүдые дуулахадаа, бууруу ойлгобогуй азбзаб гэжэ һанаа һэм. Удаань тэндэ һуулһан тренернүүдэй маниие амаршалхадань, одоошье этигээ бэлэйб.

Манай буряад барилдаашадай, тренернүүдэй олон жэлэй хүдэлмэрийн нимэ үндэреер сэгнэгдэнэндэнь, баярламаар байна.

Манай урдаа хараха барилдаашад — дэлхэйн чемпион, СССР-эй спортын габьяата мастер Борис Будаевай, 1987 ондо дэлхэйн Кубогта хүртэгшэ, уласхоорондын классай спортын мастер Сергей Замбаловай, СССР-эй спортын мастер Андрей Матюновой Хөлбоото Штадууд руу мордохынь урда тээ «Шереметьево-2» аэропорт дээрэ тэдэнэртэй уулзажа хөөрэндэбэб.

Мүнөөдэр эхилхэ холын Огайо штадай Толидо хотын барилдаанай хибэс манай алдарта спортсменүүдтэ урагшатай байг лэ гэжэ үреэгээд, хөөрэлдөөнэйнгөө гол удхые дамжуулхамни.

Нэн түрүүн Борис Дугдановичта хандахадамни, энеэбхилээд, «Битнайшье тиишэ харгылһаар үнинэй бэзэб, тиимэһээ минии залуу нүхэдтэ үгэ үгыт» гэбэ.

А. Матюнов: — Улаан-Удэһөө Подольск хото һорилго хэхээ ошоходоо, Европын чемпионадта кандидадаар абтанхайб гэжэ халта - мүлтэ дуулаһан байгаабэ. Тиимэһээ океанай саада тээ гарахаб гэжэ түсэблөөшьегүй ябааб. Һүүлшын һорилго дээрээ гараа гэмтээһэнһээ уламжалан, шэлэн абалгын мүрысөөндэ бээ гүйсэд харуулжа шадаагүйб. Намтай хамта барилдадаг суглуулагдамал командын кандидадууд Вугар Оруджева, Радик Бадретдинов гэгшэдэй шанга, һула талануудыень яһала һайн шудаланхайб. Эдэ хоёрни элдэб сагта американ барилдаашан һайн хүсэл эрмэлээлэй наадананай чемпион Вейстэ шүүгдэһэн юм. Харин би нёдондо зун американецые 13:5 тоотойгоор буляа һэм. Энэмни намда ехэ түлхисэ боложо үгөө ха даа гэжэ һананаб. Олон барилдаашад соohоо намайе шэлэжэ абаба. Тиимэһээ тренернүүдэйнгээ, нүхэдэйнгөө этигэл найдабариие харюулха ёһотойб. Миниии шэгнүүртэ бэрхэ барилдаашад олон. Жэшээлбэл, Корейн спортсмен дэлхэйн чемпион Шин, үнгэрһэн жэлэй дэлхэйн чемпион, кубинец Мартинес гэхэ мэтэ.

С. Замбалов: — Хэрбээ Андрей океанай саада тээ хоёрдохёо гаража байгаа һаань, би дурбэдэхээ гарахаяа байнаб. Тиимэһээ би Америкын барилдаанда дуратайшуулые яһала мэдэхэб гэхэ байнаб. Тэдэнэр ооһэдынгөө барилдаашадые аргагүй эбтэйгээр дэмжэдэг юм. Үерэнхыдөө тэндэ барилдаан ехэ хүгжэжэ байна.

Би хоёр жэл соо уласхоорондын мүрысөөнүүдтэ хабаадаагүйб. Тиимэһээ хэдтэй яажа барилдахаяа мэдэнэгүйб. Гэбэшье минии нүхэд Сергей Топаев, Владимир Тогузов, Сагун Егшатян гэхэ мэтэ бэрхэ барилдаашад намайе һайнаар бэлдээ гэжэ һананаб. Тиин тренернүүд намайе шэлэхэдээ, алдуу хээгүй гэжэ этигүүлхэ ёһотойб. Улаан-Удэеэ һанааб, батадаа һайнаар барилдажа, Буряад оронойнгоо спортын нэрэ хүндые арьбадхан дээшэлүүлхые оролдохобди.

В. СЫДЕЕВ бэшэжэ абаба.

Малай аргашан, сүлөотэй сагтаа уран шүлэгүүдые зохёогшо, уран зурааша, уран дархан алдартай Чулун Дугаржапов Туршан нютагтаа хүндэтэй хүнүүдэй нэгэн юм. Чулун Дугаржапов Ага нютагай оюун бэлигтэ хүнүүдэй нэгэниинь болоно гэхэдэ, алдуу болохогүй.

Б. ДАРХАНОВАЙ фото.

НҮХЭРӨӨ — АЛТАН ОЙГООРНЬ

АМАРШАЛНАБДИ 50

Дээдэ-Хэжэнгын Хөөрхэ гэжэ нютагта ажаһуудаг Шагдарай Гунгартанай бүлэдэ 1941 оной апрель һарын 1-дэ угаа үргэлжэлүүлхэ хүбүүн түрэжэ, эхэ эсэгээ, хотон айлнуудаа, түрэл саданараа ехээр баярлуулһан гэхэ. Тэрэ айл хүбүүнэйнгээ хододоо урагшатай, түрүү, юумэндэ хожожо, илажа ябахынь тулада Виктор (Илалта) гэжэ нэрлээ юм гээд дутынь хүнүүд хэлсэдэг һэн ха.

Тэрэ гэһээр 50 жэл үнгэрбэ. Энэ үе саг соо Виктор ямар амжалтануудтай ябана гээшэб? Хөөрхынгөө эхин, Х. Намсараевай нэрэмжэтэ Хэжэнгын дунда һургуулинуудые дүүргээд, Буряадай гүрэнэй багшанарай институдай түүхын ба хэлэ бэшэгэй факультет түгэсхэжэ, дипломтой мэргэжэлтэ болоһон байна. Тиигээд түрэл Хэжэнгэ нютагаа бусаад, ургажа ябаа залуу үетэниие хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ хубитаяа оруулхын туга хамсыгаа шамажа ороо һэн. Эдэрмэг нютагтахи һургуулида түрүүшынгээ алхамуудые хэ. Бусадһаа шалгарһандаа, райОНОгой инспекторээр табигдаад байтараа, интернат һургуулиин директорэй тушаалда дэбжүүлэгдэнэн намтартай.

Виктор Шагдарович Гунгаровай эдлэжэ байгаа наһанай хорёод жэлынь Нинтын эрдэмэй институдай буряад аман зохёолой таһагта үргэлжэлнэ. Эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ болоһон нүхэрнай үндэһэн арадайнгаа үльгэр, домогуудые суглуулжа, Буряад орон соогуураа ябахаһаа гадна Эрхүүгэй, Шэтын областьнуудаар, аха дүү Монгол һайхан ороноор эло дахин аяншалгада ябаһан байна. Үнгэтэ сэсэгүүд дээгүүр ниидэжэ, бал (мёд) суглуулдаг зүгыдэл Викторнай үльгэр, домогуудые суглуулжа сорголһон олон тоото статьянуудые бэшэхын хажуугаар, һая «Буряад арадай түүхэ ба домогууд» гэһэн монографи хэблүүлжэ гаргаба.

В. Ш. Гунгаровай үльгэрнүүд япон, монгол хэлэнүүд дээрэ хилын саанашье уншагдана. Тиихэдэ мүнөө совет арадуудай үльгэрнүүдэй 60 ботиһоо бүридэһэн суглуулбари Новосибирск хотодо хэблэгдэжэ байнхай. Тэндэ Викторэймнайшье үльгэрнүүдһээ олон оруулагдана.

Нимэ ажал ябуулгатай Виктор Шагдарович нүхэрнай алтан ойгоо тэмдэглэхэнь. Тэрэ ушараарнь дашарамдуулан, Серан-Гэрэл нүхэртээ сагай эрхэ байдалай хётууда голхорогүй, соггой залитай, ажалдаа амжалтатай, элүүр энхэ бэтэйнүүд ута наһа, удаан жаргал эдлэжэ һуухыетнай үреэнэбди.

БҮЛЭГ НҮХЭДЫНЬ.

КОНКУРСДО УРИНАБДИ

Шэтын областиин Агын районой Чапаевай нэрэмжэтэ колхозой байгуулагдаһаар 60 жэлэй ойн баяр 1991 оной июниин 20—21-дэ тэмдэглэгдэхэнь. Энэ һайндэртэ зорюулагдажа, Урда-Ага нютагыс, ажалша малша арад зониень магтаг суулаһан шүлэгүүдэй ба ирагуу һайхан дуунуудай конкурс соносхогдоно.

Иимэ шангууд тогтоогдоно гэбэл:

1. Шүлэглэмэл зохёолнуудай түлөө:
   1-дэхи шан — 200 түхэриг.
   2-дохи шан — 150 түхэриг.
   3-дахи шан — 100 түхэриг.
2. Ирагуу һайхан дуунуудай түлөө:
   1-дэхи шан — 300 түхэриг (хүгжэм), 150 түхэриг (шүлэг).
   2-дохи шан — 200 түхэриг (хүгжэм), 120 түхэриг (шүлэг).
   3-дахи шан — 150 түхэриг (хүгжэм), 100 түхэриг (шүлэг).

Конкурсын дүн ойн баярай наадан дээрэ гаргагдаха. Зохёол бүтээлнүүдээ 1991 оной июниин 1 болотор нимэ адресаар эльгээгты:

674465. с. Урда-Ага, Агинского района Читинской области, колхоз им. Чапаева.

Телевидени

АПРЕЛИИН 8-һаа 14 ХҮРЭТЭР

Понедельник, 8

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА
МОСКВА. 7.30 — «Үглоо». 10.00 — Экономикын талаар шэнжэлэл. 10.20 — Футболой шэнжэлэл. 10.50 — Мультфильм. 11.10 — «Как исправить папу» — уран һайханай фильм. 13.00 — Шэнэ һониной албан. 13.15 — Баримтата фильм. 14.00—«Талын һэеы гэрнүүд. 16.00 — «Жизнь сначала» — уран һайханай фильм. 17.15 — Абьяас шуналтай хүнүүд тухай. 17.30 — Хүүгэдтэ дамжуулга. 18.30 — Дуу хадуужа аба. 18.45 — «Дэлгүүр тээшэ дабшанабди». 19.30 — Шэнэ һониной албан. 19.45 — Элүүр энхын бүхэдэлхэйн үдэртэ дамжуулга. 21.00 — Уран шүлэгэй долгин дээрэ. 21.05 — ««Одиночки» — 4 серитэй уран һайханай фильм. 1-дэхи сери. (Австрали). 22.00—Время. 22.45 — «Сотворение» — Рязанийн драмын областной театрай фильм-зүжэг. 00.45 — Уласхоорондын шэнэ һонин. 01.05 — Техническэ забһарлалга. 01.45 — Москвагай гүрэнэй филармониин солистнуудай ансамблиин концерт. 02.30 — «Пляжный разбойник» —уран һайханай фильм.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА
МОСКВА. 8.00 — Үглоо. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 —Баримтата фильм. 9.35, 10.35 — Литература. 9-дэхи класс. 10.05 — Итальян фильм. 11.05 —Ород хэлэн.11.35, 12.40 — Биологи. 7-дохи класс. 12.05— Адам Смидэй мүнгэн зоорь. 13.10 — Мультфильм. 13.15— «Герой нашего времени» — Баримтата фильм. 13.50 — Уласхоорондын шэнжэлэл. 14.50 — Арадай инструментнүүд дээрэ гүйсэдхэгшэдэй Бүхэроссин 4-дэхи конкурсдо хабаадагшадай концерт. 15.40— — «Мустанг - иноходец» — үхибүүдтэ фильм. БТВ. 18.00— «Театральна уулзалганууд». Н. Токуренко 19.20 — «Хонхо» даар]. 20 публицис канал: ш почто; г шэбди. МОСКВА нойрсогт Инвалид 22.00 — янский фильм. Латини талаар чемпиок

Вторник, 9

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА
МОСКВА. 7.30 — «Үглоо». 10.00 — Шухала асуудалаар репортаж. 10.20 — Мультфильм. 10.30 — Баримтата фильм. 10.50 — «Прости нас, мачеха Россия» — уран һайханай фильм. 1-дэхи сери. 12.00 — Хүүгэдтэ дамжуулга.13.00 — Шэнэ һониной албан. 18.15 — Роберт Амирханян тухай. 16.00 — «Призвание» — уран һайханай фильм. 17.15 — СССР-тэхи һуралсал. 17.30 — Ф. Мендельсон. Итальян симфони. 18.00 — Чемпионуудтай хамта. 18.30 — «Рок-хэшээл» — эдиршүүлдэ дамжуулга. 19.30 —Шэнэ һониной албан. 19.45— Политическэ темдэг хоерэлдөөн. 20.30 — Мультфильм. 20.35—«Наша планета — земля» — баримтата фильм. 21.05 — «Одиночки» — 4 серитэй уран һайханай фильм. 2-дохи сери. 22.00 — Время. 22.45 — «Вид» танилсуулна. 23.30 — Литературнэ - уран һайханай «Үгэ» программа. 01.10 — Техническэ забһарлалга. 01.45 — Уласхоорондын шэнэ һонин. 02.00 — Миргород и его обитатели» — уран һайханай фильм. 1-дэхи сери.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА
МОСКВА. 9.00 — Үглеонэй гимнастика. 9.15 — «Марс тээшэ удаан зам». 9.35, 10.35 — Географи. 8-дахи класс. 10.05, 11.05 — Француз хэлэн. 11.35, 12.40 — Байгаали шэнжэлгэ. 2-дохи класс. 11.55 — Компьютертэй харилсалга. 13.00 — Мультфильм. 13.15 — «Троянский конь» — уран һайханай фильм. 1-дахи сери. 14.20 — «Роберт Газизовай дуунууд». 14.50 — Ритмическэ гимнастика. 15.15 — Хүгжэмтэ абонемент. БТВ. 18.00 — «Пульс» видеоканал. ТЭЦ-2. 19.00 — Байгал. 19.20 — «Фитиль». 19.40 — Худоогэй ажал хэрэгүүд. 19.55 Байгал [буряадаар]. 20.10 — «Пуль» гэжэлэл зондо; хай; Хор Хасуурта тухай. МОСКВА нойрсогт —Концер меценат 22.00—Вр географ линии ко лоор СС —«Черн янский фильм.

Среда, 10

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА
МОСКВА. 7.30 — Үглоо. 10.00 — «Деловой курьер» гэһэн дамжуулга. 10.15 — Молдовын хүгжэмтэ фольклорой концерт. 10.55 — «Прости нас, мачеха Россия» — уран һайханай фильм. 2-дохи сери. 12.00 —«Рок-хэшээл» — эдиршүүлдэ дамжуулга. 13.00 — Шэнэ һониной албан. 13.15 — Баримтата фильм. 14.05 — Дуун тухай дурсалга. 16.00 — «Деловой курьер» гэһэн дамжуулга. 16.15 — «Лошади под луной» — уран һайханай фильм. 17.25 — Абьяас шуналтай хүнүүд тухай. 17.40 — Мультфильм. 17.50 — Ород поэдүүдэй шүлэгүүд дээрэ найруулагдаһан дуунууд. 18.20 — Хүүгэдтэ дамжуулга. 19.20 — Баримтата фильм. 19.30 — Шэнэ һониной албан. 19.40 — «Соёл ба дэлгүүр» «Коммунист» журналай редакцида түхэреэн стол. 20.15 — «Одиночки» — 4 серитэй уран һайханай фильм. 3-дахи, 4-дэхи сери. 21.55 — Футболоор Европын чемпионуудай кубок. «Спартак» [Москва] — «Марсель» [Франция]. 02.00 —«Миргород и его обитатели» — уран һайханай фильм. 2-дохи сери.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА
МОСКВА. 9.00 — Үглоонэй гимнастика. 9.15 — «Одото час». 9.35, 10.35 — Байгаали шэнжэлгэ. 3-дахи класс. 10.05, 11.05 — Немец хэлэн. 11.35, 12.35 — Юрэнхы биологи. 10-дахи класс. 12.05— «Бурда Моден» дурадхана. 13.05 — Киножурнал. 13.15 — «Троянский конь» — уран һайханай фильм. 14.10 — «Испанский час» — фильм-оперо. 15.00 — Мультфильм. БТВ. 17.30 — «Ая ганга» —телеальманах. Юрий Гагаринай замбуулин руу ниидэһээр 30 жэлэй ойдо зорюулагдаһан виде фильмнуу хотын 30 лагдаһан — Байгаа лай үргэл холнууд «Амгалан шүүлгэ» Энэеэ жүүлга 22.00 — дуран 00.50 — селя»

Четверг, 11

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА
МОСКВА. 7.30 — «Үглоо». 10.00 — МВД-һээ мэдээсэнэ. 10.20 — Футболоор Европын чемпионуудай кубок. «Спартак» [Москва] — «Марсель» [Франци]. 12.00 — Хүүгэдтэ дамжуулга. 13.00 — Шэнэ һониной албан. 13.15 — Литературно-уран һайханай «Үгэ» программа. 14.45 — Рязанийн гүрэнэй арадай хоорой концерт. 16.00 — «Песнь любви» — уран һайханай фильм. 17.25 —«Хэрбээ тэды хүрөө һаа». 18.10 — «16-тай ба тэрээнһээ дээшэ наһатайшуулда». 19.05 — «Хүн, Газар дэлхэй, Юртэмсэ». 20.00 — Бүхэсоюзна телерадио-дамжуулгын кампанин хүтэлбэрилэгшэд телевизор харагшадай асуудалнуудта харюусаха. 21.05 — Футболоор Европын чемпионуудай кубок «Спартак» [Москва] — «Марсель» [Франци]. 22.00 — Время. 22.45 — МВД-һээ мэдээсэнэ. 23.00 —Юрий Гагаринай замбуулин руу ниидэһээр 30 жэлдэ зорюулагдаһан концерт. 01.00 — Уласхоорондын шэнэ һонин. 01.15 — Залуушуулай уран бэлиг. 02.00 — «В знак протеста» —уран һайханай фильм.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА
МОСКВА. 9.00—Үглоонэй гимнастика. 9.15 — Баримтата фильм. 9.35, 10.35 — Юрэнхы биологи. 11-дэхи класс. 10.05, 11.05 —Испан хэлэн. 11.35, 12.35 — Биологи. 8-дахи класс. 12.05— Манай саад. 13.05 — «Поднимаю глаза свои к небу» —баримтата фильм. 13.45 — Концерт. 14.15 — Ритмическэ гимнастика. 14.45 — Россин баримтата экран. БТВ. 18.00 — «Спектр» видеоканал: мультфильмнүүд; таанад манда бэшээ һэнта; Удэ мүрэнэй эрьенүүдэй санитарна байдал туһай. 19.00 — байшангуу шүүлгэ лленна лективуу жа тухай «Спектр жэлэл. Бөрбо. Зэдь ховно. Сонд лан.. Гэн тухай. МОСКВА нойрсогт Авангард Время. ветруи 1-дахи, 2-дахи фильм. БТВ. 18.00 видеоканал 20.00 — нүүд. МО гапан но 21.45 — сэлүүд дай арт дуулана — Булган 23.00 — уран һай 2-дохи с

Пятница, 12

КОСМОНАВТИКЫН ҮДЭР
НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА
МОСКВА. 7.30 — Үглоо. 10.00 — Мультфильм. 10.15 —«Дуулаябди, нүхэдүүд! 12.15— «16-тай ба тэрээнһээ дээшэ наһатайшуулда». 13.00 — Шэнэ һониной албан. 13.15 — Баримтата фильм. 14.05 — «Калинка» ансамблиин концерт. 14.50 — Мультфильмнүүд. 16.00 — «День первый, день последний» — уран һайханай фильм. 17.05 — Абьяас шуналтай хүнүүд тухай. 17.20— В. Тереш-ковагай дублер В. Пономареваг хуби заяан тухай. 17.40 — Хүгжэмтэ дамжуулга. 18.10 — «Приключение маленького Мука» — уран һайханай фильм. 19.30 — Шэнэ һониной албан. 19.45 — Баримтата фильм. 19.55 — «Япондо хубилган шэнэдхэлгэ яажа бэелүүлэгдээб». 20.40 — Режиссер А. Шахмалиевагай фильмүүд. «Свет в окне». 22.00 — Время. 22.45 — «Совершенно секретно. Некоторые страницы из биографии С. П. Королева» — баримтата фильм. 24.00 — «Вид» программа. 02.00 — «Приключение Шерлока Холмса и доктора Ватсона» — уран һайханай фильм. 1-дэхи сери.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА
МОСКВА. 9.00 — Үглоонэй гимнастика. 9.15 — «Солнечный пленник» гэһэн дамжуулга. 9.35, 10.35 —Литература. 5-дахи класс. 10.05, 11.05 — Англи хэлэн. 11.35, 12.35—Литература 6-дахи класс. 12.05—«Элүүр энхэ байлга». 13.05 — «Тростинка на ве фильм. БТВ. 18.0 видеоканал 20.00 — нүүд. МО гапан но 21.45 — сэлүүд дай арт дуулана — Булган 23.00 — уран һай 2-дохи с

Суббото, 13

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА
МОСКВА. 7.30 — В. Шувалов дуулаха. 8.00 — Мультфильм. 8.15 — Бултанай эрхилхэ спорт. 8.30 — Ритмическэ гимнастика. 9.00 — Үглоонэй наада зүгааная дамжуулга. 9.30 — Манай саад. 10.00 — Шэнэ һониной албан. 10.15 — «Бурда Моден» дурадхана. 10.45 — «Үглоонэй одон». 11.45 — «Лес»—фильм-зүжэг. 14.25 — Шажанай баасоёлой угай баялигууд тухай. 15.30 — Концерт. 16.20 — Шэнэ һониной албан. 16. — Мультфильмнүүд. 17.05 — «Дуун-91». 18.15 — Уласхоорондын шэнжэлэл. 19.00 — Ю. А. Гагаринай замбуулин руу ниидэһээр 30 жэлдэ зорюулагдаһан уласхоорондын телефестиваль. 22.00 — Время. 22.45 — Ехэшүүлдэ мультфильм. 23.00 — «Александр-Шоу». 01.05 — «Вид» танилсуулна. 02.20 — «Приключения Шерлока Холмса и доктора Ватсона» — уран һайханай фильм. 2-дохи сери.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА
МОСКВА. 9.00 — Үглоонэй гимнастика. 9.20 — «Ёжик» — уран һайханай богони фильм. 9.45 — Баримтата фильм. 10.15 — «Арена». 11.15 — «Плюс одиннадцать» видеоканал. 14.45 — СССР-эй гүрэнэй духовой оркестри «Хани хо 18.30 — К-700, К-7 19.30 — суглуулагд мад тре хай. 21.0 согты, б хэлэн. 21. ментнуу — Врем уран һай Концерт.

Воскресени, 14

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА
МОСКВА. 9.00 — Шэнэ һониной албан. 9.15— Ритмическэ гимнастика. 9.45 — «Спорт-лотогой» тираж. 10.00— Эртэ үглеонһоо. 11.00 — Эсэгэ ороондоо алба хэнэ. 12.00 — Үглеонэй наада зүгаанай дамжуулга. 12.30 — «Долги и надежда»— баримтата фильм. 13.20—Мультфильмнүүд. 13.45 — Мүнөөдэр — Агаараар добтолгоһоо хамгаалгын сэрэгүүдэй үдэр. ПВОгой сэрэгүүдэй главна командалагша И. М. Третьяк үгэ хэлэхэ. 14.00 —«Худоогэй ажал хэрэгүүд». 15.00 — «Элүүр энхэ байлга». 15.30 — «Би таанадта дуулажа үгэхэмни». 16.00 — Шэнэ һониной албан. 16.15 — «Марафон-15». 17.30 —Юрий Гагаринай замбуулин руу ниидэһээр 30 жэлдэ зорюулагдаһан гала-концерт. 19.10 —Уолт Дисней танилсуулна. 20.00 — Японой хүүгэдэй ансамблиин концерт. 20.30 — «Провинциалки» — уран һайханай фильм. 22.00 — Время. 22.45 — «Хаана, хээ, юун болоо?» клубай чемпионат. 23.30 — Японойхид ба ородууд. 00.30 — «Дуулаябди, нүхэдүүд».

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА
МОСКВА. 9.00 — «Зарядкада зогсогты». 9.15 — Мультфильм. 9.25 — Москва ба Ташкент хотонуудтахи «этигэл найдалай телефоной» хүдэлмэри тухай. 10.25 — «Хоорто минии дуулаха дуулдадаг». 11.05 — Бултанда хабаатай педагогико. 12.05 — Л. Толс фильм-э турные Италии фильм. — Росси цать» ви дежда Улас 21.00 — багашуу город р

Правда Бурятии мүнөөдэрэй номерто

Россин Компартиин Буряадай рескомой эзлжээтэ бюрогой заседани һаяхан боложо үнгэрбэ. Бюрогой заседани дээрэһээ бэшэгдэһэн тоосоон газетын мүнөөдэрэй номерой нэгэдэхи хуудаһанай нээлтэ дээрэ барлагдаба.

Республикын ажахынуудай ажал хэрэгүүд тухай тобшоор хөөрэһэн мэдээсэлнүүдэй суглуулбари олоной һонорто эндэ байна.

Улаан-Удэ городой свято Вознесенскэ храмай архимандрит Мартириин гесхын урда тээ республикын ажалшадта хандаһан үгэ эндэ барлагдаба.

«Газетэ—уншагша — газетэ» гэһэн ниитэ гарцаг доро хирэ-хирэ болоод лэ гаража байдаг тусхай хуудаһан номерой хөөрэ-

Эмхидхэн байгуулагшад: Буряадай ССР-эй Верховно Совет, Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Совет, КПСС-эй Буряадай республикан

Редактор Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ

Манай адрес: 670000. Улаан-Удэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23. «Буряад үнэн» газетын редакци.

Редакциин телефонууд: редакторай — 2-50-96. приемный — 2-54-54, редакторай орлогшонорой — 2-68-03, 2-62-62, харюусалгата секретаркин — 2-50-52, секретариадай — 2-66-76, таһагууд: ниитэ-политическэ — 2-34-05 [даагшань], 2-61-35, 2-56-23, 2-67-81; социально экономическа — 2-64-36 [даагшань], 2-63-86, 2-69-58; соёлой, эрдэмэй болон һургуулинуудай — 2-60-21 [даагшань], 2-57-63; ниитэ-хүдэлмэриин ба мэдээсэлэй — 2-54-93 [даагшань], 2-34-05, 2-67-81; оршуулгын — 2-60-91; коммерческэ — 2-69-58; корректорнүүдэй — 2-33-61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй [выпускающиннуудай] — 2-35-95, манай корреспондентнүүд: Баргажанда — 91-1-44, Закаменскда — 31-61, Агинскда — 3-40-69.

КПСС-эй рескомой хэблэлэй телефонууд: директор — 2-37-32, бухгалтери — 2-33-77, вахта — 2-56-62.

Газетэ жэлдээ 260 дахин гараха. Хэблэлэй 2 хуудаһан хэмжээтэй. Газетын индекс 50901 Тираж 0600. Хэблэлдэ түшаагдаһан саг: 01.05.

Буряадай ССР-эй Госкомиздатай республикан типографида газетэ барлагдаа. Хэблэлдэ Д-ректорэйнь телефон 2-40-45.